

**ühiskonnaõpetuse
eksamid**

2007

2007. AASTA ÜHISKONNAÕPETUSE RIIGIEKSAMI ANALÜÜS

Koostajad: Ene Tannberg; Aare Ristikivi
Toimetaja: Marin Vinkel

1. Riigieksami korraldus ja eesmärgid

2007. aasta ühiskonnaõpetuse riigieksam toimus 27. aprillil, lisaeksam 15. mail. Töö oli kirjalik ja kirjutamiseks oli aega neli tundi (240 minutit).

Eksami eesmärgid lähtuvad riikliku õppekava üldosas sätestatud sihtidest ja eeskätt ainealaste õpitulemuste püstitusest. Riikliku õppekava õppe- ja kasvatuseesmärgiks on inimese arengu terviklikkus, enesemääratlemine, puutudes kokku erinevate maailmakäsitustega, elus toimetulek ja maailmas orienteerumine. Üldhariduslik õpe toetab kodanikuühiskonna arengut.

Vastavalt põhikooli ja gümnaasiumi riiklikule õppekavale (Vabariigi Valitsuse määrus nr 56 25. jaanuarist 2002) taotletakse gümnaasiumi ühiskonnaõpetusega, et õpilane:

- oskab ühiskonnas toimuvaid protsesse ja nähtusi seostada, tunnetab süsteemi;
- mõistab Eestis ja rahvusvahelises elus toimuvaid protsesse ning oskab näha seoseid;
- oskab end määratleda, suhestades end Eesti, Euroopa ja maailmaga;
- mõistab tänapäeva Eesti ühiskonna probleeme, tunneb end vastutavana nende lahendamisele;
- tunneb ühiskonna- ja poliitikateaduste terminoloogiat;
- tunneb mõningaid ühiskonnateooriaid;
- kasutab teabe hankimisel eesmärgipäraselt erinevaid allikaid;
- oskab leida, tõlgendada, üldistada, hinnata, talletada ja edastada ühiskonda puudutavat teavet;
- suhtub kriitiliselt massiteabesse;
- on suuteline osalema diskussioonis, oskab oma seisukohta kaitsta, väidelda;
- mõistab enda kui ühiskonnaliikme rolli ja valdab vastavaid käitumisoskusi;
- tunneb Eesti Vabariigi põhiseadust ja «Kodakondsuse seadust» ning teisi olulisi õigusakte.

2. 2007. aasta eksamitöö põhiandmed

2.1. Kontrollitud pädevused

Eksami kaudu kontrollitakse nii üldpädevuste (õpipädevuse, tegevuspädevuse, väärtuspädevuse, enesemääratluspädevuse) kui valdkonnapädevuste (sotsiaalse pädevuse, refleksiooni- ja interaktsioonipädevuse, kommunikatiivse pädevuse, tehnoloogiapädevuse) kujunemist. Eksamiülesannetes käsitletakse ka õppekava kohustuslikke läbivaid teemasid (keskkond ja säästev areng, tööalane karjäär ja selle kujundamine, infotehnoloogia ja meedia, turvalisus). Eelkõige kontrollitakse eksamiga ühiskonnaõpetuse õpitulemuste saavutatust.

Riikliku õppekava järgi gümnaasiumi lõpetaja:

- tunneb kaasaja ühiskonna kujunemise põhijooni, kaasaja ühiskonna struktuuri ning korralduspõhimõtteid;
- omab ülevaadet kaasaegse majanduse toimemehhanismidest;
- teab olulisi rahvusvahelisi organisatsioone;
- oskab iseloomustada riikidevahelise poliitilise, majandusliku ja kultuurilise suhtlemise põhimõtteid, nüüdisaegseid sotsiaalpoliitilisi süsteeme, kaasaja maailma põhiprobleeme ja arengutendentse;
- tunneb demokraatia reegleid, inim- ja kodanikuõigusi, Eesti Vabariigi põhiseadust ja Kodakondsuse seadust ning teisi olulisemaid õigusakte;
- oskab adekvaatselt määratleda oma kohta ja võimalusi kaasaja maailmas, töötada ja elada turumajanduslikus ühiskonnas, osaleda ühiskonnaelus, kaitsta oma huve ja õigusi;
- oskab koguda massimeediast sotsiaalpoliitilist ja majanduslikku teavet, seda kriitiliselt hinnata, süstematiseerida ja kasutada.

Ühiskonnaõpetus aina annab väga olulise panuse kõikide riikliku õppekava gümnaasiumi astme üldpädevuste arendamisse, kuid muidugi ei ole kõiki pädevusi võimalik riigieksami formaadis kontrollida. Näiteks ei ole võimalik eksamitöö kaudu öelda, kas õpilane on seaduskuulekas, küll saame ülevaate sellest, kas ta tunneb inimõigusi ja Eesti Vabariigi seadusi („Nüüdisühiskonna“ teine ja kolmas küsimus, „Riigikaitse“ jne). Sarnased on lood ka teiste üldpädevustega. Näiteks selgub arutlusest, kas õpilane on kujundanud oma kodanikupositsiooni, tunnetab end dialoogivõimelise ühiskonnaliikmena Eesti, Euroopa ja globaalses kontekstis, vastutab oma valikute, otsustuste, endale võetud kohustuste eest, austab teiste inimeste ja iseenda vabadust, on suveräänne isiksus, teab globaalprobleeme, oma kaasvastutust nende lahendamise eest, oskab vältida ja vähendada keskkonda kahjustavat tegevust, oskab argumenteeritult väidelda jne. Oma kodanikupositsiooni peab õpilane

kajastama näiteks „Ühiskonna valitsemise“ teises ülesandes, „Nüüdisühiskonna“ viiendas ülesandes jne. Sotsiaalse manipuleerimisega hakkama saamist demonstreerib näiteks teema „Eesti ühiskond ja erakonnad“ esimene ja seitsmes küsimus jne. Kriitilist mõtlemist nõuab aga iga avatud vastusega küsimusele vastamine. Kokkuvõtteks võib öelda, et eksamitöö kontrollib gümnaasiumiastme üldpädevusi. Samuti võimaldab eksamitöö kontrollida riiklikus õppekavas ettenähtud õpitulemusi.

2.2. Eksamitöö ülesehitus

Eksam oli kirjalik. Töö koosnes arutlusest ja seitsmest temaatilisest ülesandest, kus iga ülesanne sisaldas erineval hulgal osaülesandeid.

Pärast töö kirjutamist pakiti eksamitöö nelja eraldi ümbrikku, iga lehte hindas erinev hindaja (arutlusel oli kaks hindajat, teine hindaja ei näinud esimese pandud punkte).

Eksaminandil tuli valida kuuest arutlusteemast üks. Arutluse pikkuseks pidi olema 200-400 sõna. Arutluse eest oli võimalik saada 20 punkti, hinnati erinevaid osaoskusi, vastavalt hindamisjuhendile.

Ülesannete eest oli võimalik saada 80 punkti, ülesanded jagunesid viie, kümne, viieteistkümne ja kahekümnepunktilisteks rühmadeks. Eksami ülesannete teemad olid esitatud eristuskirjas: nüüdisühiskond, ühiskonna valitsemine, ühiskonna majandamine, indiviid ühiskonnas, kaasaja maailma mitmepalgelisus, rahvusvaheline suhtlemine, põhiseaduse tundmine.

Tabel 1. Ülesannete jagunemine temati ja osakaal kogu töös

Ülesanne	Punktid	Punktid osaülesannete kaupa
Nüüdisühiskond	10	2+1+1+2+2+2
Kaasaja maailma mitmepalgelisus ja rahvusvaheline suhtlemine	20	5+2+1+1+1+5+4+1
Ühiskonna majandamine	10	2+2+2+4
Riigikaitse*	5	5
Eesti ühiskond ja erakonnad*	15	3+1+1+2+2+2+2+2
Ühiskonna valitsemine	10	2+2+1+1+1+1+1+1
Põhiseaduse tundmine	10	4+4+2

* Teema indiviid ühiskonnas oli 2007. aasta eksamil esitatud riigikaitse ja erakondade ülesannetena.

Riigieksamitööde koostamise nõuete kohaselt peaksid 20% ülesannetest olema äratundmistasandi, 30% reprodutseerimistasandi ja 50% rakendustasandi ülesanded.

Eksamitöös kasutati eri tüüpi ülesandeid. Äratundmistasandi ülesanded olid antud töös näiteks paigutusülesanded (riikide asukoha määramine Euroopa kaardil), mõistete tundmine, põhiseadusest nõutava sätte leidmine – selliseid ülesandeid oli 23%. Reprodutseerimistasandi ülesandeid oli 31% (näiteks heaoluühiskonna ja parlamentaarse valitsemiskorralduse tunnuste nimetamine, palgakasvu mõju selgitamine, maksude tundmine, kodakondsuse saamise tingimuste teadmine jne). Osa ülesandeid (26%) eeldas analüüsi, üldistamist ja hinnangu andmist (näiteks arvamuse avaldamist riigikaitse küsimustes ja Euroopa Liidu laienemise temaatikas, seisukohavõttu erakondade ning valimistega seotud valdkondades jne). Rakendustasandi ülesandena tuleb käsitleda ka arutlust (20% punktidest). Sageli kasutati eri tasandi rakendusi ühe osaülesande sees (esitada näide palgatõusu mõjust ja selgitada oma arvamust).

Seega vastas eksam eristuskirjas esitatule nii temati kui punktide osakaalu poolest. Õppekava läbivad teemad olid esitatud arutlusteemades.

Eksamitöö sisaldas ülesandeid kaardiga, karikatuuriga ja diagrammiga. Eksaminandid võisid töö kirjutamisel kasutada Eesti Vabariigi põhiseadust.

3. Eksamitulemusi iseloomustavad arvanded

3.1. Üldandmed ühiskonnaõpetuse riigieksami tulemuste kohta

Ühiskonnaõpetuse riigieksami sooritajate arv on kasvanud aasta-aastalt, 2007. aastal tegi ühiskonnaõpetuse eksamit 977 õpilast rohkem, kui aasta varem (2007. aastal oli sooritajaid 5287, neist põhieksamil 5269).

Ühiskonnaõpetuse eksami populaarsusel on mitmeid põhjusi: näiteks suhteliselt väiksem materjali hulk, võrreldes teiste ainetega (ühiskonnaõpetust õpitakse kaks kursust, kõiki teisi eksamiaineid aga vähemalt kolm kursust). Samas eeldab ülesannete lahendamine orienteerumist ühiskonnaprobleemides, riikliku õppekava läbivate teemade pädevuste omandamist, ainetevahelist integratsiooni. See ei ole väga lihtne ning mõjutab ilmselt eksami tulemusi, sest kõrgete tulemuste osakaal on väga tagasihoidlik (100-punktilisi töid pole ühiskonnaõpetuses seni olnud). 2007. aasta ühiskonnaõpetuse riigieksami maksimumtulemus oli 97 punkti, üle 90-punktilisi töid oli kokku 25, s.o vaid 0,5% kõigist töödest. Madalaim

tulemus oli 3 palli. Eksamikünnist ei ületanud 49 õpilast (0,9% eksaminandidest). Seega oli eksamil läbikukkujaid poole rohkem, kui üle 90-punktilise tulemuse saanud.

Keskmi tulemust mõjutab kindlasti osa õpilaste vähene motivatsioon ja samuti asjaolu, et seni vajatakse vaid üksikutel juhtudel ühiskonnaõpetuse eksami tulemust kõrgkooli astumiseks. 2007. aasta ühiskonnaõpetuse riigieksami tulemusi mõjutasid mingil määral ka 26. aprilli sündmused Tallinnas (eksam toimus 27. aprillil). Näiteks kirjutas üks õpilane arutluslehele, et ei suuda arutlust kirjutada, kuna on veel öiste sündmuste mõju all.

Võrreldes 2006. aasta riigieksamiga on ühiskonnaõpetuse riigieksami keskmine tulemus tõusnud pool punkti. Arvestades eksamisooritajate absoluutarvu suurenemist ligi 1000 õpilase võrra, võib seda tulemust pidada positiivseks.

Tabel 2. Ühiskonnaõpetuse riigieksami tulemused aastate lõikes

Aasta	Üldandmed		Mehed		Naised		Eesti õppekeel		Vene õppekeel	
	Arv	Punkte	Arv	Punkte	Arv	Punkte	Arv	Punkte	Arv	Punkte
2007	5287	58,22	1990	57,49	3279	58,66	4585	59,78	684	47,73
2006	4310	57,79	1552	57,90	2758	57,73	3626	59,96	481	46,45
2005	3631	55,25	1349	55,56	2282	55,06	3311	56,09	412	48,84
2004	3031	59,35	1191	60,41	1835	58,65	2832	59,57	327	47,46
2003	2496	55,40	983	54,63	1513	55,91	2294	56,10	202	47,54
2002	995	64,15	435	64,89	560	63,57	921	65,04	74	53,14

Ühiskonnaõpetuse riigieksami keskmine punktisumma oli 58,22, mediaan 59 ja standardhälve 14,69. Tabel 3 annab ülevaate eksamitulemustest maakonniti.

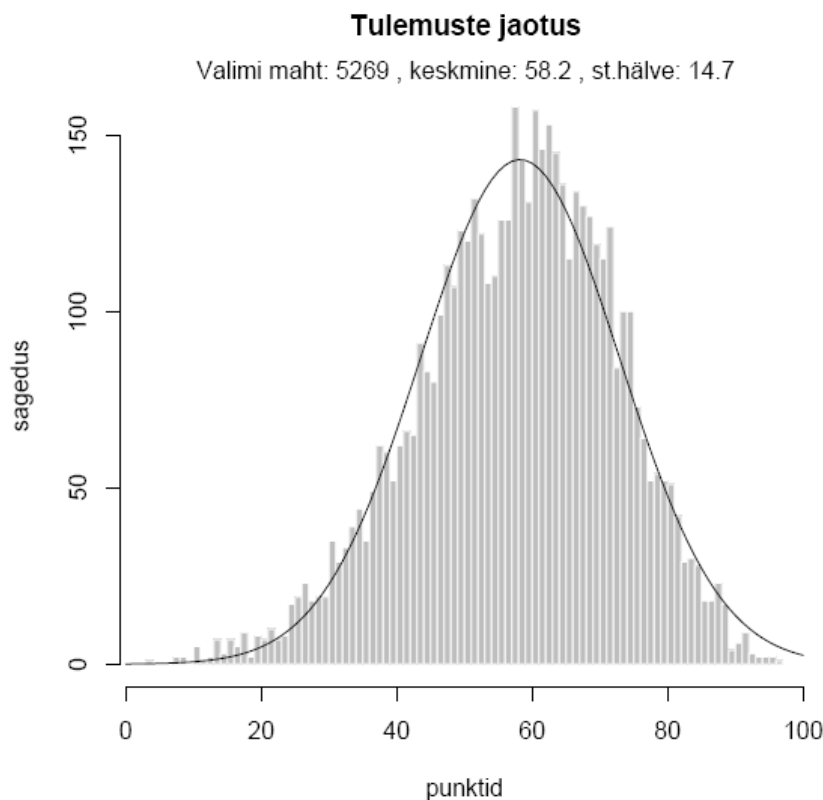
Tabel 3. 2007. aasta ühiskonnaõpetuse riigieksami tulemuste statistilised näitajad maakonniti

	N	N (%)	AUP	keskm	ÜUP	min	mediaan	max	st. hälve
Harjumaa	2142	40.65	57.18	57.81	58.45	8	59	96	14.94
Hiiumaa	38	0.72	55.62	59.45	63.27	37	56	86	11.64
Ida-Virumaa	320	6.07	47.95	49.80	51.64	3	51	88	16.75
Jõgevamaa	197	3.74	52.32	54.27	56.22	12	55	85	13.88
Järvamaa	152	2.88	58.84	61.18	63.52	18	64	88	14.59
Läänemaa	230	4.37	59.90	61.70	63.50	17	64	91	13.85
Lääne-Virumaa	251	4.76	60.35	62.16	63.96	16	64	92	14.53
Põlvamaa	95	1.80	49.10	51.39	53.68	25	52	82	11.25
Pärnumaa	459	8.71	59.28	60.46	61.65	23	61	92	12.91
Raplamaa	185	3.51	57.44	59.23	61.03	27	61	88	12.38
Saaremaa	185	3.51	60.54	62.15	63.77	27	62	87	11.13

Tartumaa	514	9.76	61.75	63.02	64.30	20	64	97	14.75
Valgamaa	69	1.31	52.68	55.78	58.88	22	56	85	12.90
Viljandimaa	246	4.67	53.59	55.21	56.82	25	55	86	12.88
Võrumaa	186	3.53	51.92	53.87	55.81	14	53	82	13.45
Kokku	5269	100.00	57.82	58.22	58.61	3	59	97	14.69

Üldistes näitajates ei ole erinevused maakonniti eksamitulemustes väga suured.

Diagramm 1. Eksamitulemuste üldine jaotus

Tulemuste võrdluses õppekeele alusel ilmneb 12-punktiline vahe eestikeelsete tööde kasuks (keskmine tulemus eesti keeles kirjutajatel 59,78 ja vene keeles kirjutajatel 47,73 palli, mediaan vastavalt 61 ja 48 punkti). 2006. aastaga võrreldes on sooritajate arv suurenenud mõlemas vaadeldavas grupis. Eesti keeles kirjutajate keskmine punktisumma on langenud 0,2 palli, samas venekeelsetel töödel tõusnud 1,28 palli. 2006. aasta tulemustes oli see tendents vastupidine, st vahe eestikeelsete ja venekeelsete tulemuste vahel suurenes. Seega on ühiskonnaõpetuses eestlaste tulemused jäänud sisuliselt samaks, paranenud on vene keeles kirjutajate tulemused. Erinevus kahe õppekeele tulemuste vahel on siiski endiselt liiga suur (12,05 palli).

Võrreldes tulemuste jaotust diagrammil on näha, et venekeelsete tööde punktid jaotuvad ebahühtlasemalt, suhteliselt rohkem on nii kõrgeid kui madalaid tulemusi. Eestikeelsete tööde tulemuste jaotus on ühtlasem. Venekeelsete tööde normaaljaotuse diagramm näitab, et teatud punktisummasid on väga vähe või pole üldse. Valim on piisav ja nii suured kõikumised pole loogilised. Probleem võib olla hindamises.

Tabel 4. Tulemused õppekeele järgi

	N	N (%)	AUP	keskm	ÜUP	min	mediaan	max	st. hälve
Eesti	4585	87.02	59.38	59.78	60.18	11	61	97	13.84
Vene	684	12.98	46.54	47.73	48.93	3	48	86	15.91
Kokku	5269	100.00	57.82	58.22	58.61	3	59	97	14.69

Diagramm 2. Tulemuste jaotus õppekeele alusel: eesti keel

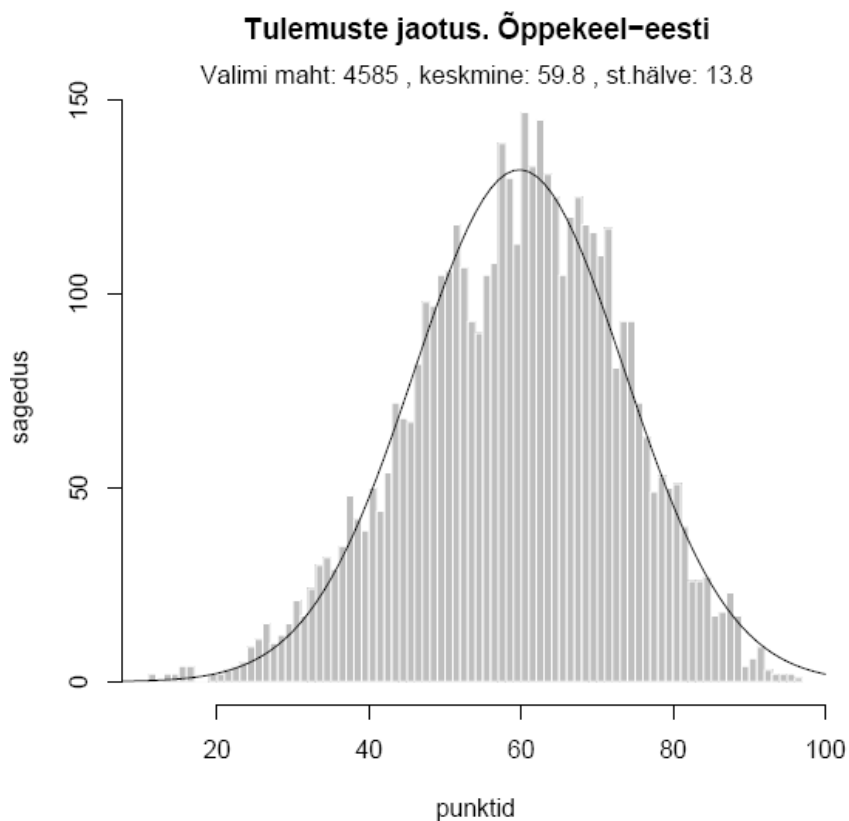
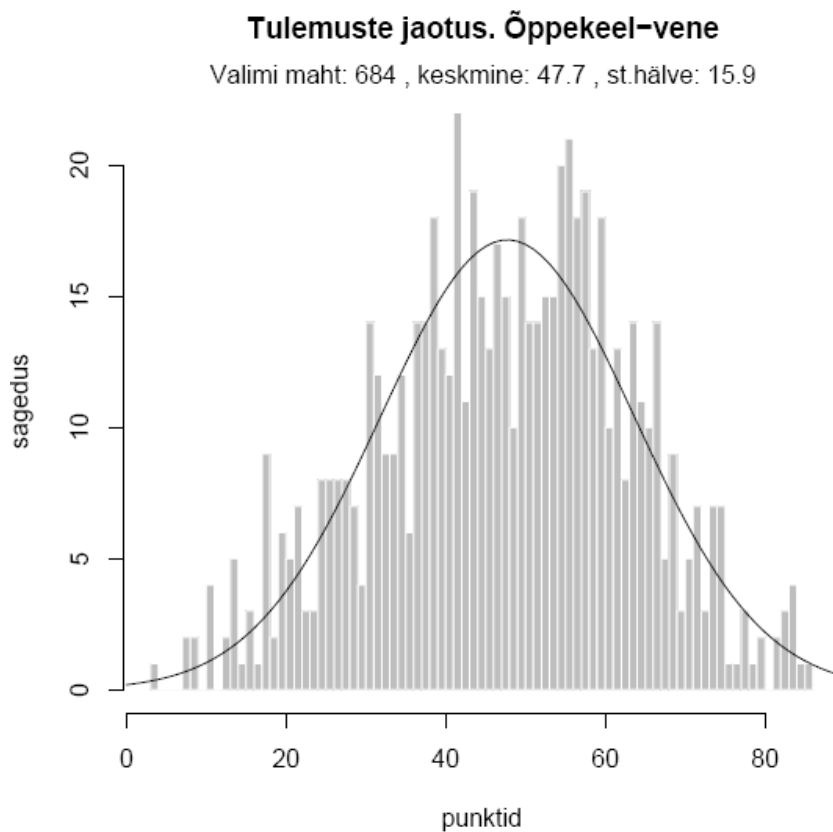

Diagramm 3. Tulemuste jaotus õppekeele alusel: vene keel

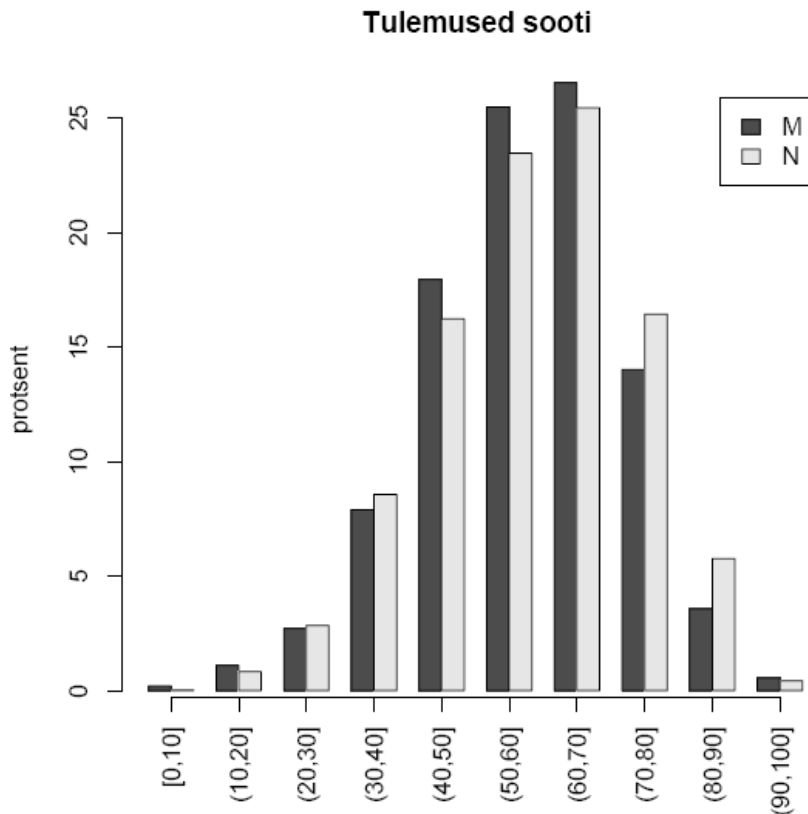

Tabel 5. Tulemused soo järgi

	N	N (%)	AUP	keskm	ÜUP	min	mediaan	max	st. hälve
M	1990	37.77	56.86	57.49	58.12	3	58	96	14.37
N	3279	62.23	58.15	58.66	59.17	8	60	97	14.87
Kokku	5269	100.00	57.82	58.22	58.61	3	59	97	14.69

Eksamitulemuste võrdluses soo järgi on meeste tulemused varasematel aastatel olnud naiste omadest mõnevõrra kõrgemad. 2007. aasta eksamil on asi vastupidi: naiste keskmine punktisumma on üle 1 palli kõrgem, mediaani erinevus on koguni 2 punkti. Eksami madalaimad tulemused on meestel, samas kui maksimumtulemus kuulub naistele.

Diagramm 4. Tulemused sooti

Diagrammi kohaselt on madalamate tulemuste osakaal meeste hulgas suurem. Eksamikünnist mitteületanute hulgas on rohkem mehi, samas said kõrgemaid punkte suhteliselt rohkem naised. Meeste suhtarv on kõrgem ka üle 90-punktiliste tulemuste hulgas.

Tabel 6. Tulemused kooli asukohatüübi järgi

	N	N (%)	AUP	keskm	ÜUP	min	mediaan	max	st. hälve
Kutseõppeasutused	55	1.04	35.36	39.00	42.64	9	40	72	13.45
Maakonnakeskus	902	17.12	60.29	61.10	61.91	17	62	91	12.38
Suurlinn	1823	34.60	58.59	59.22	59.86	13	60	94	13.72
Teeninduspiirkonnata koolid	604	11.46	66.47	67.56	68.65	17	69	97	13.68
Täiskasvanute gümnaasiumid	672	12.75	45.46	46.62	47.77	3	47	89	15.20
Valla- ja väikelinnakoolid	1213	23.02	56.47	57.20	57.94	15	58	92	13.00
Kokku	5269	100.00	57.82	58.22	58.61	3	59	97	14.69

Kooli asukohatüübi järgi on teeninduspiirkonnata koolidel kõrgeimad tulemused. Vahe järgmistega (maakonnakeskuste koolid) on üle 7 palli. Väga suuri erinevusi pole suurlinna ja valla- ning väikelinna koolide tulemustes (erinevus 2 palli). Oluliselt madalamad tulemused

on täiskasvanute gümnaasiumidel ning kutseõppeasutustel. Tõenäoliselt just viimaste puhul mängibksamivalikus rolli ühiskonnaõpetuse näiv lihtsus teiste ainetega võrreldes. Eksami üldistes tulemustes etendasid kutseõppeasutuste lõpetajad väikest osa (umbes 1% eksami sooritajatest). Täiskasvanute gümnaasiumide lõpetajaid oli eksaminandide hulgas rohkem (ligi 13%), nende suhteliselt madalam punktisumma mõjutas kahtlemata eksami üldtulemusi.

Tabel 7. Kõigi riigieksamite üldstatistika pärast apellatsioone

	Eksaminande	Keskmine	St. hälve	Alla 20p	Üle 90p	100p	min	max	Alla 20p (%)	Üle 90p (%)
Ajalugu	2171	64.7	17.6	33	74	0	2	97	1.5	3.4
Bioloogia	3669	58.6	17.8	21	108	0	11	99	0.6	2.9
Eesti keel (kirjand)	10225	56.4	21.5	417	548	77	0	100	4.1	5.4
Füüsika	592	69.6	20.6	4	112	3	14	100	0.7	18.9
Geograafia	7132	56.4	14.8	21	30	0	8	98	0.3	0.4
Inglise keel	9696	68.8	16.0	21	676	0	5	99	0.2	7.0
Keemia	2276	62.0	21.2	54	192	5	6	100	2.4	8.4
Matemaatika	5513	49.3	19.1	316	74	19	0	100	5.7	1.3
Prantsuse keel	36	77.5	13.3	0	3	0	44	97	0.0	8.3
Riigikeel	4834	63.2	23.4	152	601	5	0	100	3.1	12.4
Saksa keel	808	70.5	19.5	2	150	7	15	100	0.2	18.6
Vene keel (kirjand)	3581	58.1	18.7	17	129	6	0	100	0.5	3.6
Vene keel võõrkeelena	471	75.4	16.5	0	90	1	22	100	0.0	19.1
Ühiskonnaõpetus	5287	58.2	14.7	46	25	0	3	97	0.9	0.5

Teiste ainete riigieksamitulemustega võrreldes on ühiskonnaõpetuse eksam suhteliselt raske. Vaid neljal eksamil oli keskmine punktisumma madalam (eesti keele kirjand, vene keele kirjand, geograafia ning matemaatika). Kuigi eksamikünnise mitteületajaid oli viiel eksamil (ajalugu, eesti keele kirjand, keemia, matemaatika, riigikeel) suhteliselt rohkem, kui ühiskonnaõpetuses, oli üle 90-punktilisi tulemusi vähem veel vaid geograafias (geograafias 0,4%, ühiskonnaõpetuses 0,5% sooritajatest). Eksami maksimumtulemus 97 palli oli koos ajaloo ja prantsuse keelega madalaim kõikide eksamite hulgas.

4. Ülesannete analüüs

4.1. Arutluse üldised tulemused

Eksaminand sai valida kuue arutlusteema vahel.

1. Minu võimalused demokraatlikus ühiskonnas.
2. Kas 21. sajandil on suurriikide domineerimine asendumas rahvusvahelise koostööga?
3. Kuivõrd oluline on sallivus tänapäeva maailmas?
4. Kuivõrd integreerumine maailmas kitsendab väikeriigi võimalusi säilitada omapära?
5. Kool kodanikuühiskonna minimudelina.
6. Roheline mõtteviis tarbimisühiskonnas.

Arutlust hinnati juhendi alusel osaoskuste kaupa: töö struktuur; teadmised ja näited; probleemi väljaarendamine, arutlus ning analüüs; isiklik arvamus; järeldused; stiil ja õigekiri. Arutluse eest võis saada kuni 20 punkti.

Arutlust ei kirjutanud 74 eksaminandi (1,4% sooritajatest). Keskmiselt saadi arutluse eest 9,76 palli, see on 2006. aasta tulemusest kõrgem ligi palli võrra (2006. aastal 8,85 palli). Tulemused on sõltumata õppekeelest peaaegu samad (eesti keeles kirjutajatel 9,78 ja vene keeles kirjutajatel 9,6 palli, vahe 0,18 palli). Eelmise aastaga võrreldes on siingi tulemused ühtlustunud. Mediaan on eksami sooritanutel arutluse osas mõlemas keeles 10.

Naised said arutluse eest keskmiselt rohkem punkte: naistel 10,05 ja meestel 9,28 palli. Kui 2006. aastal olid meeste tulemused arutluses 1,3 punkti naiste omadest madalamad, siis tänavu oli vahe 0,77 punkti. Seega on tulemused eelmise aasta eksamiga võrreldes ühtlustunud ja keskmine punktisumma tõusnud nii meestel ja naistel kui ka eesti ja vene keeles kirjutajatel. Võib arvata, et 2007. aasta eksam oli 2006. aasta eksamist arutluse osas jõukohasem.

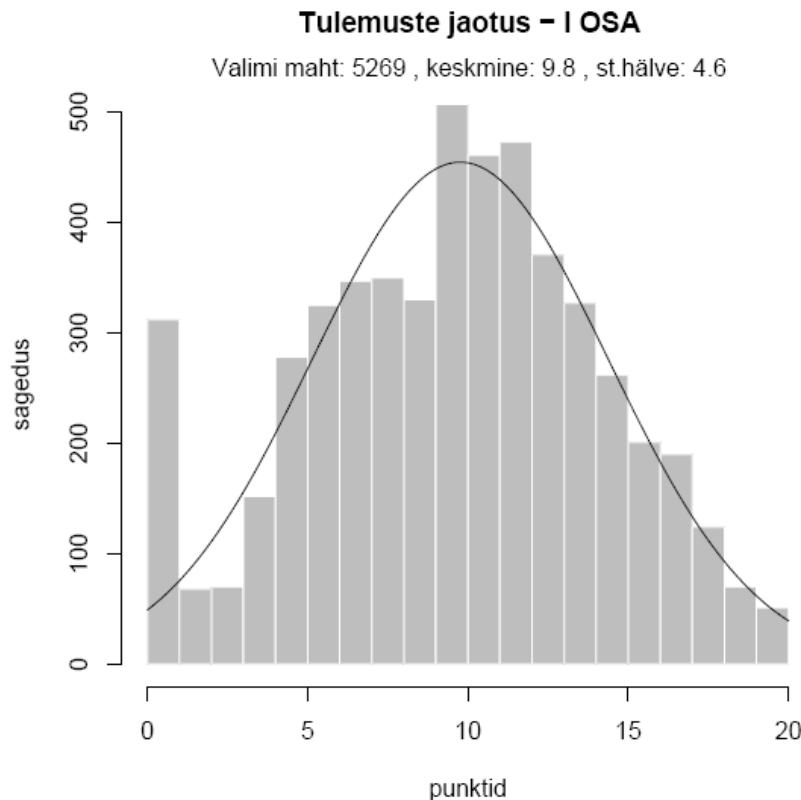
Tabel 8. Arutluse tulemused õppekeele järgi

	N	N (%)	AUP	keskm	ÜUP	min	mediaan	max	st. hälve
Eesti	4585	87.02	9.65	9.78	9.92	0	10	20	4.60
Vene	684	12.98	9.24	9.60	9.96	0	10	20	4.74
Kokku	5269	100.00	9.64	9.76	9.88	0	10	20	4.62

Tabel 9. Arutluse tulemused eksaminandide soo järgi

	N	N (%)	AUP	keskm	ÜUP	min	mediaan	max	st. hälve
M	1990	37.77	9.08	9.28	9.49	0	10	20	4.70
N	3279	62.23	9.89	10.05	10.21	0	10	20	4.55
Kokku	5269	100.00	9.64	9.76	9.88	0	10	20	4.62

Diagramm 5. Arutluse tulemuste jaotus

Arutluse tulemuste jaotuse diagramm näitab, et suhteliselt palju oli neid, kes said 0 punkti. Võimalik, et siin on oma osa hindamisjuhendil, mille järgi peab arutluse pikkus olema 200-400 sõna ning väiksemamahulisi töid ei hinnata. Tegelikult loeti sõnade arv üle juhul, kui töö oli silmnähtavalt lühike ning sisutühi.

Palju oli ka 5-10 punkti vahemikku jäänud töid. Kõige rohkem tulemusi jäi vahemikku 9-11 punkti. Diagramm on madalamate punktide osas ebahühtlane, kuid teine pool vastab enam-vähem normaaljaotusele.

Tabel 10. Arutluse tulemused teemade ja aspektide kaupa

	N	N (%)	OT1	Tulemus	O1T1	O1T2	O1T3	O1T4	O1T5	O1T6
punkte					3	3	5	4	3	2
1. teema	1503	28.53	9.11	56.86	1.75	1.63	1.87	1.58	1.03	1.25
2. teema	401	7.61	11.60	66.27	2.09	2.01	2.43	2.19	1.48	1.40
3. teema	1482	28.13	9.62	57.18	1.85	1.64	1.97	1.74	1.15	1.27
4. teema	189	3.59	10.75	65.11	1.97	1.81	2.18	2.01	1.36	1.41
5. teema	294	5.58	8.53	55.40	1.60	1.46	1.74	1.54	1.02	1.16
6. teema	1326	25.17	10.77	59.54	1.99	1.98	2.19	2.03	1.29	1.31
ei kirjutanud	74	1.40	0.00	32.73						
Kokku	5269	100.00	9.76	58.22	1.87	1.75	2.03	1.80	1.18	1.28

Analüüsidest tulemusi aspektide kaupa, selgub, et rohkem kaotati punkte analüüsis (kolmas aspekt), isikliku arvamuse esitamises (neljas aspekt) ja järelduste tegemises (viies aspekt). Suhteliselt hästi saadi punkte stiili ja õigekirja eest. 2006. aastaga võrreldes on suurenenud kõikide osaoskuste eest saadud punktide arv. Seega võib väita, et üldiselt on arutlusoskus riigieksamite tegijate hulgas paranenud.

Tabel 11. Tulemused kooli asukohatüübi järgi

	N	N (%)	AUP	keskm	ÜUP	min	mediaan	max	st. hälve
Kutseõppeasutused	55	1.04	5.27	6.35	7.42	0	6	14	3.98
Maakonnakeskus	902	17.12	9.96	10.24	10.51	0	10	20	4.16
Suurlinn	1823	34.60	9.86	10.06	10.27	0	10	20	4.41
Teeninduspiirkonnata koolid	604	11.46	11.14	11.55	11.96	0	12	20	5.17
Täiskasvanute gümnaasiumid	672	12.75	6.67	7.04	7.40	0	7	20	4.82
Valla- ja väikelinnakoolid	1213	23.02	9.49	9.72	9.96	0	10	20	4.17
Kokku	5269	100.00	9.64	9.76	9.88	0	10	20	4.62

Kõige kõrgem keskmine tulemus oli teeninduspiirkonnata koolidel, kuid erinevus suurlinna, maakonnakeskuste ja valla- ning väikelinna koolidega ei olnud siiski märkimisväärne (mediaani vahe 2 punkti). Täiskasvanute gümnaasiumide ja kutseõppeasutuste tulemused olid eelpoolnimetatutest madalamad, mediaani järgi oli täiskasvanute gümnaasiumide tulemus punkti võrra kõrgem, kui kutseõppeasutustel. Tähelepanuväärne on, et kõikides koolitüüpides oli madalaim tulemus 0 punkti (ilmselt ei võeta alati arutluse kirjutamist tõsiselt?) ja kõrgeim tulemus 20 punkti (välja arvatud kutseõppeasutused).

4.2. Arutluse tulemused teemade kaupa

Tabel 12. Arutluse tulemused teema valiku järgi

	N	N (%)	AUP	keskm	ÜUP	min	max	mediaan	st. hälve
1. teema	1503	28.53	8.90	9.11	9.33	0	20	10	4.27
2. teema	401	7.61	11.15	11.60	12.04	0	20	12	4.52
3. teema	1482	28.13	9.39	9.62	9.86	0	20	10	4.63
4. teema	189	3.59	10.09	10.75	11.41	0	19	11	4.61
5. teema	294	5.58	7.91	8.53	9.14	0	20	9	5.36
6. teema	1326	25.17	10.55	10.77	10.99	0	20	11	4.06
ei kirjutanud	74	1.40		0.00		0	0	0	0.00
Kokku	5269	100.00	9.64	9.76	9.88	0	20	10	4.62

Tabelist 12 nähtub, et kolme arutlusteema (2., 4. ja 6.) keskmised tulemused on ülejäänutest mõnevõrra kõrgemad. Samas on neist kaks (2. ja 4. teema) olnud valikutes suhteliselt ebapopulaarsed. Järelikult valisid neid teemasid õpilased, kes materjali valdasid. Vähe on valitud ka 5. teemat, kuid selle keskmine tulemus on madalaim. Tõenäoliselt on see antud eksami ebaõnnestunuim arutlusteema. Maksimumpunkte pole saanud ainult 4. teema, mis on ka valikutes ebapopulaarseim. Kuid tulemuste järgi ei julge antud arutlusteemat ebaõnnestunuks pidada. Populaarseim oli 1. teema, kuid selle tulemused on keskpärased.

4.2.1. Minu võimalused demokraatlikus ühiskonnas

Seda teemat valiti palju (populaarseim, selle valis 28,53% eksaminandidest), kuid eriti häid töid oli üksikuid (keskmine tulemus 9,11 punkti, mediaan 10 punkti).

Peamiselt kirjutati demokraatia võimalustest, sageli kirjutati õigusi maha põhiseadusest, kuid kõrvale jäeti oma isikust lähtumine. Vähesed märkisid, et õiguste kõrval on olulised ka kohustused. Ebapiisavalt avaldus siin õpilase oskus näha end ühiskonna liikmena, kodanikuna. Võimalusi avati sageli vaid läbi hariduse, samuti kirjutati palju võimalustest Euroopa Liidus (võimalused end majanduslikult teostada ja muretult elada).

Teema iseenesest oli hea ja õpilasesõbralik, kuigi ei sundinud arutlema, vaid pigem kirjeldama; probleemi leidmine oli paljudele keeruline. Osa eksaminande kirjutas pikalt nõukogude perioodi lauskriitikat, kuigi seda ei küsitud. Väga palju pakuti käibetõdesid, konkreetseid näiteid toodi vähe. Demokraatliku ühiskonna mõiste avamine jäi sageli pinnapealseks, väideti isegi, et demokraatia tähendab piiramatuid õigusi ja kõikelubavust. Samas on oma õiguste ja võimaluste tundmine ühiskonnaõpetuse üks peamisi eesmärke.

Sellel teemal oli ka häid töid, kus arutleti erinevate võimaluste üle, mida demokraatlik ühiskond noorele inimesele võimaldab.

4.2.2. Kas 21. sajandil on suurriikide domineerimine asendumas rahvusvahelise koostööga?

Seda teemat valiti vähe (7,61% kirjutajatest), kuid keskmine tulemus (11,6 punkti, mediaan 12) on antud eksamil kõrgeim.

Hästi kirjutamine eeldas tegelikult nii ajaloo tundmist kui tänapäeva rahvusvaheliste suhetega kursisolekut, ajakirjanduse jälgimist ja eruditsiooni.

Enamus selle teema valinutest arvas, et meie päevil omab domineerivat rolli rahvusvaheline koostöö. Samas esines ka arvamusi, et suurriikide domineerimine jääb tulevikuski püsima, et tugevama tahe jääb peale. Õpilaste sümpaatia tundus kuuluvat enamasti väikeriikidele.

See teema oli tugevatele õpilastele, võimaldas neil oma teadmisi ning oskusi näidata. Probleemiks osutus pealiskaudsus, mõnedes töödes piirduti Teise maailmasõja aegse rahvusvahelise koostöö kirjeldamisega. Liiga palju esines ajaloolist tausta ning rõhuasetus 21. sajandile võis jääda tahaplaanile.

4.2.3. Kuivõrd oluline on sallivus tänapäeva maailmas?

Sallivuse teema valis 28,13% eksaminandidest, populaarsuselt oli teema teisel kohal. Keskmine tulemus (9,62 punkti, mediaan 10) oli suhteliselt madal.

Sallivus on ühiskonnaõpetuse riigieksamitel mitu korda arutluse teemaks olnud. Iseenesest ei ole õpilaste jaoks siin midagi uut, kuid tänavu segasid kirjutajaid eelmisel ööl toimunud sündmused Tallinnas. Väga palju oli emotsioone, mis ei lasknud õpilastel süveneda ning mistõttu arutlused jäid ühekülgseks. Väga palju kirjutajaid käsitles teemat eestlaste ja venelaste suhetest lähtuvalt, kusjuures sageli jäi puudu tolerantsusest. Samas ei avatud sageli sallivuse mõistet, kuigi enamus oli nõus, et sallivus on oluline. Kuigi teema oli sallivusest, õhkus mitmetest töödest sallimatust (teiste rahvuste, rasside vastu).

Selle teema arutlused olid küllalt pealispindsed, teema toodi üksikisiku ja ühiskonna tasandilt rahvusvaheliste suhete tasandile. Tuli ette, et töö algas suure pahameeleavaldusega venelaste aadressil, töö keskel tuli arutlejal pähe, et asja peaks lahendama positiivsemas mõttes, kuid see ei tulnud enam hästi välja.

Kõrgeid punkte selle teema eest said vähesed.

4.2.4. Kuivõrd integreerumine maailmas kitsendab väikeriigi võimalusi säilitada omapära?

See oli kõige vähem valitud teema (kirjutas vaid 3,59% eksaminandidest). Keskmise punktisumma 10,75 ja mediaan 11 punkti on antud eksamitöö üks kõrgemaid. Samas oli see ainus teema, kus maksimumtulemust keegi ei saanud.

Möödakirjutamine algas tihti pealkirja lugemisest, kus rõhutati kas ainult integreerumist või ainult väikeriigi omapära. Neid mõisteid viisid kokku vähesed. Tundub, et osa kirjutajatest ei saanud teemast tegelikult aru ja nii jõuti ka siin Pronksiööni. Ei avatud mõistet *integratsioon*, selle all kirjutati nii globaliseerumisest, integratsioonist kui internatsionaliseerumisest.

Sügavaid arutelusid oli sel teemal vähe, sageli võis lugeda naiivseid käsitusi eesti kultuuri säilimise tähtsusest. Arutlused jäid pinnapealseteks ja analüüs oli minimaalne.

Teema iseenesest ei ole halb, küll aga keeruline ja eeldab teadmisi ning üldistusvõimet.

4.2.5. Kool kodanikuühiskonna minimudelina

Sellel teemal oli kõige rohkem möödakirjutamisi, arutluse madalaim keskmine tulemus (8,53 punkti, mediaan 9) ja suhteliselt vähe eksamivalikuid (5,58% sooritajatest).

Selle teema arutelud näitavad, et väga paljud koolilõpetajad ei oma selget nägemust, mis on kodanikuühiskond. Paljudes arutlustes esitatakse kooli kui riigi minimudelit koos riigijuhiga (direktor), ministritega (õpetajad), kodanikega (õpilased). Paljud eksaminandid jätsid tähelepanuta mõiste kodanikuühiskond (või ei tunne nad seda mõistet?). Kooli õpilasomavalitsust mainiti väga vähestes töödes, mis näitab ÖOV-de suhteliselt tagasihoidlikku rolli tegelikus koolielus.

Seda teemat võib antud eksamil ebaõnnestunuks pidada, kuivõrd õpilased ei mõistnud pealkirjas esitatut. Palju oli teemast möödakirjutamisi. Siiski saadi sellelgi teemal kirjutades maksimumpunkte.

4.2.6. Roheline mõtteviis tarbimisühiskonnas

See teema oli üks eksaminandide meelisvalikuid (25,17% tegijatest). Keskmise punktisumma 10,77 oli antud kontekstis üsna hea (mediaan 11 punkti). Tulemused ulatusid ühest äärmusest teise.

Roheline teema on olnud ühiskonnaõpetuse riigieksamil pea igal aastal. Oli väga häid arutlusi, sest teemat üldiselt vallati. Kindlasti mõjutas teemavalikut ka sarnane teema kirjandi kirjutamisel. Töö võis ühekülgselt jätta looduse saastamise kirjeldamine. Selgeks oli saanud

jätksuutlikkuse mõiste. Heades töödes ilmnis lai silmaring, ülevaade olukorrast eri riikides, kursisolek oluliste dokumentide ja arvamusiidrite ütlustega.

Teema avamine jäi ühekülgselt, kui kirjutati ainult rohelisest mõtteviisist ja jäeti kõrvale tarbimisühiskond. Esines üleskutseid sorteerida prügi, kokku hoida vett ja elektrienergiat. Määravaks jäi õpilaste poolehoid rohelisele mõtteviisile.

4.2.6. Arutluse kokkuvõtteks

Ühiskonnaõpetuse eksamit valivad õpilased tihti selleks, et üks eksam tehtud oleks ja kuna ka materjali hulk ei tundu eriti suur olevat. Eksamitulemust kõrgkooli astumiseks enamasti vaja ei lähe ja seega paljud ei pinguta eriti. Eeltoodut arvestades on arusaadav, miks ühiskonnaõpetuse arutlused on sageli kirjutatud lohakalt, pinnapealselt, miks ei ole teemat tähelepanelikult lahti mõtestatud. Paljudele on probleemiks sõnaseadmine ja õigekiri. Lugemusega õpilased kirjutavad sisukamalt ning väljendusrikkamalt, kuid kohati on eksaminandide silmaring üsna piiratud. Tulemusi mõjutab ka funktsionaalne lugemisoskus (ei saada näiteks pealkirjast aru).

Kirjanditeemad on üha enam ühiskonnaõpetuse teemade sarnaseks muutunud, samas eksaminandid kirjandit vist nii lohakalt ei kirjuta.

Selle aasta arutlusteemad olid teemakohased, norida võib ehk 4. ja 5. teema sõnastusega. Eksamitulemusi mõjutasid mingil määral ka Pronksiöö sündmused.

Kõikidel teemadel oli häid arutlusi ja on positiivne, et arutluse keskmine tulemus on võrreldes eelmise aastaga tõusnud. Positiivne on ka see, et eesti- ja venekeelsete arutluste tulemused ei erine oluliselt.

4.3. Ülesannete tulemused

Eksami ülesanneteosa küsimused olid jagatud seitsmeks teemaks: nüüdisühiskond (10 punkti), kaasaja maailma mitmepalgelisus ja rahvusvaheline suhtlemine (20 punkti), ühiskonna majandamine (10 punkti), riigikaitse (5 punkti), Eesti ühiskond ja erakonnad (15 punkti), ühiskonna valitsemine (10 punkti) ning põhiseaduse tundmine (10 punkti). Võib ju öelda, et Eesti ühiskonna tundmine peaks olema olulisem, kui ülejäänud maailma analüüsimine, ning ka punktid võinuks siin olla vastupidiselt jaotatud, kuid tööga tutvudes on näha, et kõik ülejäänud teemad põhinevad tegelikult Eesti ühiskonnal ning seega on sisulised proportsioonid korras. Konkreetsete pealkirjade, kindlate teemade alla ühe või teise küsimuse paigutamine on nagunii vaid kokkuleppeline: meid ümbritsev maailm on liiga keeruline, eri

teemad üksteisega läbi põimunud. Jaotus ei jälgi täpselt riiklikus õppekavas ettenähtud õppesisu, kuid kõik teemad on eksamil kaetud. Kindlasti on paljude õpilaste ja õpetajate jaoks probleem selles, et eksamit ei saa teha üksnes ilmunud õpikute põhjal, kuid see on aine spetsiifikast tulenev paratamatus.

Kohati võib norida sõnastuse kallal, ilmselt tõuseks just nõrgemate õpilaste punktisumma pisut, kui kaheosaliste küsimuste puhul ka vastus kaheosaliseks teha (näiteks teema „Eesti ühiskond ja erakonnad“ neljas ja viies küsimus). Teema „Ühiskonna valitsemine“ neljas ja kuues küsimus võinuks õpilast aidata sellega, et talle antakse ette vastuseks oodatud komponentide arv. Väga hea võte oli rasvase trüki kasutamine esimeses küsimuses teema „Kaasaja maailma mitmepalgelisus ja rahvusvaheline suhtlemine“ puhul. Parandajate töö lihtsustuks, kui põhiseaduse tundmist kontrollivate küsimuste tekstis (näiteks teema „Nüüdisühiskond“ teine küsimus) oleks nõue kirjutada juurde ka paragrahvi number.

Kõige halvemini töötavaks ülesandeks võib pidada teema „Ühiskonna majandamine“ esimest küsimust, sest sellele antud vastuste lugemine ei andnud mingit aimu õpilase ainealastest teadmistest, näitas vaid diagrammist ja küsimusest arusaamist. Väga häid küsimusi oli muidugi palju, üheks paremaks võib pidada teema „Riigikaitse“ käsitlemist, sest õpilane sai selle puhul ise valida, milliseid väiteid ta kommenteerib, sai näidata oma argumenteerimisoskust ning samuti tulid esile tema teemakohased teadmised. Üldiselt võib öelda, et ülesanded olid õpitulemuste kontrollimiseks sobivad ja jõukohased.

4.3.1. Nüüdisühiskond (10p)

Tabel 13. Nüüdisühiskonna ülesanneterühma tulemused

	keskmine	keskmine protsent	maksimum	st. hälve
O2T1	0.59	30	2	0.79
O2T2	0.88	88	1	0.34
O2T3	0.88	88	1	0.32
O2T4	1.51	76	2	0.71
O2T5	0.55	28	2	0.77
O2T6	0.94	47	2	0.79

Tabeli lugemine: O – osa, T – küsimus. T2 ja T3 on sama küsimuse eri osad.

Keskmine tulemus kogu teema ulatuses oli 5,35 punkti, mis on nii madal just mõistete halva tundmise tõttu.

Nimetage kaks riigivõimule ainuomast tunnust. (2p)

Vähesed vastajad said aru, et nõutakse riigivõimu monopoolseid tunnuseid. Enamus kirjutas siia riigi tunnused (rahvas, territoorium) või demokraatia tunnused või siis kirjutati põhiseadusest välja, kuidas riigivõimu teostatakse (põhiseaduse jt seaduste alusel, rahva huvides); märgitud oli võimude lahusus, seadusandlikud organid, valitsus. Küsimus on otseselt õpikuteksti kohta; varasematel aastatel on eksamitööle ette heidetud liigset õpikukaugust, nüüd näib, et koolis pööratakse õpikule liiga vähe tähelepanu. Keskmiselt saadi selle küsimuse eest vaid 0,59 punkti, mis teeb sellest ühe kõige halvemini vastatud küsimuse kogu töös.

Riigivõimul on õigus teatud juhtudel piirata inimeste vabadusi ja õigusi. Leidke Eesti vabariigi põhiseadusest vastavasisuline näide. (2p)

Põhiseadusest vastav näide leiti. Punkti ei saadud sageli aga seetõttu, et põhiseaduse § oli peaaegu ära kirjutatud; kõige olulisem lõik, mis ütles, millal võib omandiõigust piirata, oli aga kirjutamata jäetud. Küsimuses peaks olema nõue lisada vastusele ka § number, see teeks parandajate töö lihtsamaks. Kui tahetakse edaspidi vältida, et õpilane ainult § numbri kirjutab, siis tuleb täpsustada küsimuse sõnastust: näiteks asendades sõna *leidke* sõnadega *kirjutage välja*. Keskmiselt said õpilased selle küsimuse eest 1,76 punkti, mis on paremuselt teine tulemus kogu töös.

Nimetage kaks moodust, kuidas vajadusel tagatakse inimeste allumine riigivõimule. (2p)

Enamasti oli küsimus hästi vastatud (keskmine tulemus 1,51 punkti), mis tulenes osaliselt ka sellest, et küsimus oli väga lai. Vahel jäädi liiga üldsõnaliseks – näiteks märgiti vastuseks *vägivallaga*, aga kes ja kuidas seda rakendab, oli selgitamata. Oma mõju oli jätnud vastustele 26. aprilli öö Tallinnas. Mitmed olid püüdnud leida vastuseid ilmselt põhiseadusest, mis ei ole ka vale.

Sõnastage kaks tunnust, mis iseloomustavad ühiskonnas liberaalset heaolumudelit. (2p)

Antud ülesanne osutus päris raskeks. Esines palju valesid vastuseid. Näiteks: *Tervislike toitude hind lastakse alla. Näiteks kala, et inimesed sööksid tervislikumalt; Trahvid tulevad palga järgi* jne. Põhiviga oli see, et kirjutati liberaalse ideoloogia, mitte heaolumudeli tunnused. Oli ka neid, kes kirjeldasid lihtsalt heaoluriigi tunnuseid. See näitab veel kord, et õpikumõisted pole selged. Keskmine saadud punktisumma oli selle küsimuse eest 0,55, mis on kogu töö üks halvemaid tulemusi.

Kas Eesti on teie hinnangul heaoluriik? (2p)

Kuna tegu oli avatud küsimusega ja küsitud oli õpilase enda seisukohta, siis oli ka vastuseid väga erinevaid. Õpilased olid väga leidlikud ning häid vastuseid oli nii poolt- kui ka vastuargumentidena. Hätta jäid need, kes mõistet ei tundnud. Toodi demokraatiale iseloomulikke tunnuseid. Oli ka üldsõnalisust: pigem jah: *Eestis on palju kodanikuühiskondi; Eesti toetab oma riiki ja rahvast* jne. Kohtas ka arusaama, et heaoluriik tähendab, et kõik on hästi: *Eestis on inimesele kõik kättesaadav, söök, jook, eluks vajalikud tarbed, paljud piirid on vabad; Eestlased on õnnelikud oma maa üle*. Vahel ei suudetud leida sobivaid näiteid Eesti kohta. Keskmise saadud punktisumma oli 0,94.

4.3.2. Kaasaja maailma mitmepalgelisus ja rahvusvaheline suhtlemine (20p)

Tabel 14. Maailma mitmepalgelisuse ja rahvusvahelise suhtlemise ülesanneterühma tulemused

	keskmise	keskmise protsent	maksimum	st. hälve
O2T7	2.82	56	5	1.51
O2T8	0.95	48	2	0.86
O2T9	0.43	43	1	0.50
O2T10	0.95	95	1	0.22
O2T11	0.21	21	1	0.41
O2T12	2.59	52	5	1.27
O2T13	2.86	72	4	1.12
O2T14	0.71	71	1	0.45

Keskmine tulemus 11,76 punkti, mis pole paha. Teema raamidesse mahtus nii kõige paremini kui ka kõige halvemini vastatud küsimus.

Leidke loetelust viis Euroopa Liidu liikmesriiki. Kirjutage ainult nende riikide järele tabelisse vastav number kaardilt. (5p)

Reeglina vastati õigesti 3 riiki: Prantsusmaa, Soome ja Rootsi (keskmise punktisumma 2,82). Bulgaariat ja Rumeeniat kui uusi liikmeid teati halvemini või ei leitud kaardilt üles, sageli olid nende numbrid omavahel vahetuses. Juhtus ka, et täideti ära kogu tabel: kuna küsimuse võti oli eraldi rõhutatud, siis näitab see, et juhendit loeti hooletult. Kui ülesande kohta on midagi nuriseda, siis seda, et geograafia tundmine andis suhteliselt palju – 5 punkti. Samas andsid

muud põhjendamist ja selgitamist nõudvad ülesanded tavaliselt 1-2 punkti. Kaart võiks aga sees olla ka järgmistel aastatel.

Kas teie arvates Euroopa Liit peaks laienema? Selgitage oma seisukohta konkreetse riigi näitel. (2p)

Punkte kaotati, kuna ei loetud küsimust korralikult ja ei vastatud konkreetsete riikide näitel. Riik tuli ära mainida mõlema argumendi juures. Küsimusest ei lugenud õpilased välja ka seda, et põhjendada tuleks võimalike uute riikide abil, vaid tehti seda juba EL-is olevate riikide näitel; eksamikomisjoni otsusel anti punkt siiski ka sel juhul. Vastustest oli näha ka seda, et ei teata, millised riigid EL-i liikmed on. Keskmiselt vastatud küsimus - keskmine tulemus - 0,95 punkti.

Kas Euroopa Liiduga 2007. aastal liitujad peavad euro kasutusele võtma? Tehke sobivasse lahtrisse rist. (1p)

Üldiselt ei teata, et uued riigid (2007) peaksid euro kasutusele võtma (keskmiselt saadud punktid 0,43). Küsimus pole ka selline, mille jaoks tunnis aega jääb. Küsimus võinuks töötada kui tippude eristaja, kuid sel juhul peaks olema sõnastus teine, praegu võis nii mõnigi lihtsalt hea õnne peale punkti saada (st rist võis ka juhuslikult õigeste ruutu sattuda). Just siin kaotas eelmisel aastal kõrgeima tulemuse 97 punkti saanud õpilane ühe punkti.

Kes Eesti elanikest võivad valida Euroopa Liidu Parlamenti? Tehke antud loetelus sobivasse lahtrisse rist. (1p)

Küsimus oli parem, kui eelmine, sest valikuid oli rohkem, kui üks. Vastati enamasti õigesti, keskmine oli 0.95 punkti ning siin oli kõige suurem õigesti vastanute protsent.

Milline on otsuste vastuvõtmise põhimõte ÜRO Julgeolekunõukogu alaliste liikmete poolt? (1p)

Valesid vastuseid oli palju, tihti oli lihtsalt vastamata jäetud. Palju udutamist: *Otsustamisel tuleb arvestada kõigi huvidega; Tuleb tagada rahu; Enamus peab nõus olema jne.* Tõenäoliselt ei saadud küsimusest aru, ei süvenetud küsimuse mõttesse. Võib-olla oleks küsimus olnud selgem, kui sõna *põhimõte* asemel oluks küsimuses *kord*. Praegugi tunnen, et pean küsimusele õige vastuse lisama, see on *konsensus*, kas arvasite ära? Keskmine saadud punktisumma on vaid 0,21, seega on see kõige halvemini vastatud küsimus kogu eksamis.

Täitke tabelis tühjad lahtrid. Võttes aluseks tabelis antud info, kirjutage vastavasse lahtrisse sobiv Euroopa riigi nimi. Tähistage riigi kuuluvus NATO-sse + või – märgiga. (5p)

Küsimus oli raske – korraga tuli jälgida kolme komponenti, kuid hea - usun, et just see ülesanne eraldas tipud. Keskmise punktiskoor – 2,59 punkti - näitab, et üldiselt said õpilased hakkama. Vigadest torkab näiteks silma, et märgiti ka Euroopast väljapoole jäävaid riike (USA, Hiina jne), mis võis tuleneda küsimuse lohakast lugemisest. Kõige enam eksiti Rootsi näite juures, kus enamus ei teadnud, et Rootsi ei kuulu NATO-sse. Üsnagi palju eksiti ka vabariigi ja monarhia puhul. Sageli võis vabariigi alt leida nii Norrat kui Rootsit.

Nimetage järgmiste rahvusvaheliste organisatsioonide põhiline tegevusvaldkond. (4p)

Enamus vastuseid olid õiged. Paljud siiski ei teadnud, millega tegeleb UNESCO. Üks inimene arvas, et ÜRO tegeleb EL-i juhtimisega. ÜRO puhul oli ka väga üldiseid vastuseid, näiteks *Tegeleb rahvusvahelise suhtlemisega* jne. Punkti ei saadud ka juhul, kui organisatsiooni nimi oli lihtsalt lahti kirjutatud. Punkte saadi keskmiselt 2,86.

Milline rahvusvaheline organisatsioon tegutseb kollektiivse kaitse põhimõtte alusel? (1p)

Enamus õpilasi oskas õigesti vastata, keskmiselt saadi punkte 0,71. Valede vastuste seast võis leida kõiki seitsmendas ülesandes toodud organisatsioone. Kõige enam pakuti vale vastusena ÜRO-d. Oli ka juhuseid, kus organisatsioon oli õige, kuid see oli valesti lahti kirjutatud (lahतिकirjutamist ei olnud nõutud), näiteks: *Põhja Atlandi Kaitse Organisatsioon*, loomulikult jäi õpilane sel juhul oma punktist ilma.

4.3.3. Ühiskonna majandamine (10p)

Tabel 15. Ühiskonna majandamise ülesanneterühma tulemused

	keskmise	keskmise protsent	maksimum	st. hälve
O2T15	1.20	60	2	0.71
O2T16	1.30	65	2	0.86
O2T17	1.39	70	2	0.84
O2T18	1.27	32	4	0.80

Kõige halvemini vastatud teema: keskmiselt saadi selle eest vaid 5,16 punkti. Põhjuseks olid ilmselt nii teema raskus, kui ka sõnastuslikud probleemid.

Milliseid järeldusi saab teha keskmise palga muutuste kohta antud andmetele tuginedes? (2p)

Ei olnud hea küsimus. Tihti üritati tuua üldistavaid vastuseid ja teha analüüsivaid järeldusi, samas oodati vastuses pigem statistilist tagasisidet. Diagrammi lugemise oskus on oluline - mida tähendavad *võrra rohkem*, *korda rohkem* on õpilastel segamini, kuid praegu me karistasime neid, kes arvude taha püüdsid vaadata. Siiski peab õpilane aru saama, mida ühest diagrammist välja lugeda saab ja mida mitte: et palkade tõus ei tähenda automaatselt elatustaseme tõusu, et tabel ei näita keskmist palka saavate inimeste hulka, et olnu põhjal ei saa teha vettpidavaid järeldusi tuleviku kohta jne. Keskmise tulemus oli üle keskmise – 1,20.

Milline võib olla keskmise palga hüppelise kasvu mõju riigile ja tööandjale? Selgitage vastavasisulise näite abil. (4p)

Üsna raske küsimus, kuigi keskmine tulemus – 2,69- pole paha. Õpilaste jaoks oli raske näite väljakirjutamine – see pandi kirja ühesõnaliselt *makstud* või koguni hinnanguliselt *hea*, *halb*. Selgitus ei olnud konkreetne, näiteks lause *palga tõus tingib maksude tõusu* oleks pidanud kirjutama kujul: *maksudest laekuv raha või sissetuleku suurenemine*, samuti konkreetsemalt: *tulumaksust või käibemaksust laekuva sissetuleku kasv*. Muidugi oli ka ilusaid vastuseid, näiteks 1) riigi kohta: *Näide: maksude laekumine suureneb. Selgitus: töölised, kes saavad rohkem palka, maksavad suurema summa maksudeks; Näide: kõrge inflatsioon, Selgitus: mida kiiremini palgad tõusevad, seda kiiremini tõusevad ka hinnad, kuna inimeste ostujõud kasvab*; 2) tööandja kohta: *Näide: mõningatel tööandjatel võib tekkida tööjõupuudus, Selgitus: paremat palka maksavad tööandjad tõmbavad enda poole madalapalgalisi töölisi ja madalamat palka maksavad tööandjad kaotavad töölisi*. Kui küsimuses oluks sõna *näide* asemel *mõju riigile* ja *mõju tööandjale*, siis oleks ehk asi olnud õpilase jaoks selgem.

Millistel võimuorganitel on Eesti Vabariigis maksude kehtestamise õigus? Milliseid makse nad võivad kehtestada? (4p)

Halvasti vastatud küsimus, eriti kohalike maksude osa, keskmine tulemus oli 1,27 punkti. Võib ju vabanduseks öelda, et 12. klassi õpikus kohalikke makse polegi, kuid samas käsitletakse neid põhjalikult 9. klassis. Kohalike omavalitsuste volikogu ei teatud, kirjutati lihtsalt *kohalik omavalitsus*. Mitmed kirjutasiid, et kohalikul omavalitsusel on õigus kehtestada makse ja *koormisi*. Sageli pakuti kohalikuks maksuks kommunaalmakse ja maamaksu.

Riigimakse ja riigikogu teati paremini, aga üsna sageli kirjutati riigikogu asemel ka valitsus, maksuamet, tolliamet jne.

4.3.4. Riigikaitse (5p)

Tabel 16. Riigikaitse ülesanneterühma tulemused

	keskmine	keskmine protsent	maksimum	st. hälve
O3T1	3.32	66	5	1.32

Viimasel ajal on esitatud riigikaitse kohta järgmisi seisukohti. Valige loetelust viis seisukohta ja esitage igäihe juurde üks pooltargument. (5p)

Hea ülesanne, andis õpilasele võimaluse valida. Ka keskmine punktisumma - 3,32 punkti-pole paha. Samas on seda teemat viimastel aastatel ebaproportsionaalselt palju olnud, eriti kui arvestada, et õpikus ei kajastu kaitsepoliitika üldse. Esimesed probleemid tekivad ikka samal põhjusel: ei loeta ülesannet korralikult läbi - vaja oli leida pooltargumendid, mõni vastaja tõi välja just vastuargumendid. Mõni piirdus vaid seisukoha ümbersõnastamisega, näiteks: *Kaitseliit kindlustab tõesti julgeoleku*. Ei teata üldse, mis on Kaitseliit ja aetakse see segi kaitseväega. Tundus, et patriotismist jääb väga vajaka: liialt suuri lootusi pandi NATO-le: *Kuna vajaksime nagunii teiste abi, siis järelikult pole sõjaväeteenistusel mõtet*. Lugeses argumente kuuenda väite (teenistus läbida enne kõrgkooli) kohta, jäi mulje, et osa noorte arvates saabub pärast kõrgkooli enam-vähem raugaiga: *Sest kui lähevad sõjaväkke pärast kõrgkooli, siis on nad nii vanad, et füüsiliselt ei suudagi teenistust läbida*. Üheksanda väite puhul ei märgatud, et jutt oli naistele kehtivast sõjaväekohustusest ja võis lugeda: *Kui naised tahavad, siis võivad minna*. Tundub, et kõige paremini osati pooltargumente leida seitsmendale väitele (välismissioonidel osalemine), mis on varasematel aastatel eksamitöös ka korduvalt olnud.

4.3.5. Eesti ühiskond ja erakonnad (15p)

Tabel 17. Eesti ühiskonna ja erakondade ülesanneterühma tulemused

	keskmine	keskmine protsent	maksimum	st. hälve
O3T2	1.52	50.60	3	0.94
O3T3	0.82	81.94	1	0.38
O3T4	0.80	79.72	1	0.40
O3T5	1.20	60.08	2	0.83
O3T6	1.03	51.36	2	0.83
O3T7	1.11	36.91	3	0.73
O3T8	1.29	64.35	2	0.75
O3T9	1.20	60.23	2	0.78

Keskmiselt saadi 8,97 punkti, ükski küsimus eraldi esile ei tõuse, ei positiivses ega negatiivses mõttes. Selle rühma suurimaks probleemiks oli, et avatud küsimuste tõttu oli kirjutamist väga palju.

Sõnastage kolm erinevat nähtust Eesti ühiskonnas, mida väljendab antud karikatuur. (3p)

Keskmine tulemus oli 1,52 punkti. Suhteliselt kergelt leiti kaks nähtust: roheliste erakonna teke ja poliitiline kultuuritus, kolmas tekitas raskusi ja sinna pakuti väga erinevaid asju: *Virts – kuivkäimla Narva piiripunkti; Roheline taim – Kruuda krunt Nõmmel, kus toimus puude ebaseaduslik langetamine; Paljud poliitikud on valetajad ja aferistid (see väljendub nende pikas ninas, kes valetab, tol venib nina pikaks)* jne. Eeskujuks kõlbav näide: 1. *Virtsajärv ehk poliitiline põld viitab rahvasuus levinud arvamusele poliitika räpasusest, 2. Roheline taim, mis pildil kasvab, sümboliseerib roheliste erakonna ilmumist poliitikasse, 3. Meeste jutust võib järeldada, et erakondadevaheline poriloopimine annab kolmandatele parteidele eelise konkureerimiseks, kuna uutele pole veel midagi ette heita.* Mõned vastused on liiga umbmäärased, näiteks: *Uute asjade pealetulek tekitab vastandlikke küsimusi.* Mõnede puhul tundub, et vastajad ei ole aru saanud, et vastata tuleb karikatuuri põhjal, nii on pakutud vastuste seas ka pedofiiliat, narkomaaniat jne. Venekeelsete tööde puhul on märgata, et roheliste erakonda ei osata nimetada – ilmselt ei olda nii hästi Eestis toimuvaga kursis.

Kas teie hinnangul on Eesti ühiskonnas kohta uutele erakondadele? Tehke sobivasse lahtrisse rist. Põhjendage oma arvamust. (1p)

Üldiselt hästi vastatud küsimus – keskmine tulemus 0,82 punkti, mõned üksikud ei suutnud põhjendada. Vastused jagunesid enam-vähem pooleks; osa leidis, et uusi erakondi on vaja, sest demokraatia areneb, osa leidis, et poliitikamaastik on piisavalt kirju ja kõik olulisemad ideoloogiad on juba esindatud. Ei loetud õigeks, kui õpilane kirjutas, et *Erakondi on liiga palju ja arvamuste paljusus tekitab segadust*. Oli ka virisemist, isegi viha mõne erakonna või juhi vastu. Sellist suhtumist tuleks vältida.

Kas analoogiline karikatuur saaks ilmuda diktatuuririigi ajakirjanduses? Tehke sobivasse lahtrisse rist. Põhjendage oma arvamust. (1p)

Enamus õpilasi teab diktatuuri mõistet ja selle tunnuseid, seega küsimus palju probleeme ei tekitanud, keskmiselt saadi 0,80 punkti. Vastati ootuspäraselt, et ei saa, sest diktatuuririikides on tsensuur, või siis, et seal on vaid üks partei – pole pluralismi.

Millised õigused on Eesti Vabariigi põhiseadusega antud igapähele oma vaadete propageerimiseks? Tooge kaks näidet põhiseadusest ja põhjendage nende sätete vajalikkust. (2p)

Üldiselt kasutati põhiseadust ja leiti üles ka näide või säte, palju rohkem probleeme tekitas selle põhjendamine, sageli seda ei järgnenudki või siis tehti seda eelnevaid sõnu teise järjekorda sättides. Keskmiselt saadi 1,20 punkti. Hästi vastasid need, kes järgisid mudelit: Säte on vajalik selleks, et..... Ilmselt oleksid vastused olnud paremad, kui küsimus oleks olnud vormistatud kahe osana: a) näide või säte põhiseadusest; b) vajalikkus. Samas näitas praegune sõnastus, kui tähelepanelikult keegi ülesannet loeb. Juhtus ka, et ei pööratud tähelepanu sellele, et ülesanne oli vaadete kohta. Seetõttu pakuti vastuseks õigust haridusele (§ 37), et igapähel on õigus lahkuda Eestist (§35) jne. Kahte punkti ei saadud ka juhul, kui üks paragrahv oli jagatud kaheks, kuigi sisulist erinevust poolte vahel polnud, näiteks: 1) § 45 igapähel on õigus levitada ideid sõnalisel viisil, 2) § 45 igapähel on õigus levitada ideid trükkis ja pildis.

Milliseid piiranguid seab Eesti Vabariigi põhiseadus inimesele oma vaadete propageerimisel? Tooge kaks näidet põhiseadusest ja põhjendage nende sätete vajalikkust. (2p)

Probleemid on samad, mis eelmises küsimuses, kuid veel suuremad - keskmine punktisumma 1,03 punkti. Põhjuseks võib olla see, et ülesanne on tüübilt täpselt sama, mis eelmine: neli korda järjest lihtsalt ei viitsitud sama asja teha, muututi lohakaks. Kasutati põhiseadust, kuid esitati tihti vastuseks sätteid, millel pole pistmist oma vaadete propageerimisega. Probleeme oli ka sätete vajalikkuse põhjendamisega. Samuti juhtus, et kahe erineva punkti all öeldi tegelikult sama asja: just selle tõttu kaotas ühe punkti 97 punkti saanud õpilane.

Kas tugev kodanikuühiskond mõjutab teie arvates kodanike valimisaktiivsust? Tehke sobivasse lahtrisse rist. Põhjendage oma arvamust. (2p)

Küsimus tekitas probleeme, kui ei teatud, mis on kodanikuühiskond. Suur hulk vastajaid suutis tuua vaid ühe argumendi, teine kas puudus või kordas eelnevat. Keskmiselt saadi 1,11 punkti. Vastustest kumas läbi ootus, et riik tuleb ja korraldab ise selle kodanikuühiskonna. Oli poolikuid põhjendusi, näiteks vastati lihtsalt, et kodanikuühiskonnas on inimesed aktiivsemad. Näide heast vastusest: pigem jah 1. Sest kui kodanikud on harjunud olema aktiivsed ja oma arvamust avaldama, siis teevad nad seda ka valimistel, 2. Tugeva kodanikuühiskonnaga riikides on kodanikuorganisatsioonid aktiivselt otsustamisprotsessi kaasatud. Kui inimesed näevad, et nende arvamus tõepoolest loeb ka riigi tasandil, kasvab huvi poliitika vastu ja minnakse rohkem valima.

Kuivõrd teie arvates 2007. a Eesti Vabariigi Riigikogu valimiste eel toimunud erakondade valimiskampaaniad mõjutasid valimisaktiivsust? (4p)

Selles küsimuses oli sees kahjuks kirjaviga. Mõeldi valimisaktiivsust, kuid eksamitöös oli kirjas valmisaktiivsust. Küsimus oleks võinud olla selgemalt sõnastatud, sellele juhtisid tähelepanu ka õpilased oma tagasiside küsimustikes. Paljud vastajad ei suutnud korrektselt vastata, jätsid vastuse poolikuks, kas jäeti ära näide erakondade valimiskampaaniast või jäi põhjendamata mõju valimisaktiivsusele. Kampaaniad ja erakonnad aeti segamini. Õpilaste meelest on sülearvuteid pakkunud enam-vähem kõik erakonnad: näiteks: *Keskerakond esines suhteliselt utoopiliste lubadustega, näit „Iga gümnaasiumi lõpetajale sülearvuti”*. Segadus oli ka sellega, kellele ikka neid sülearvuteid pakuti. Oli neid, kes tunnistasid, et nad just seepärast valisid selle või tolle erakonna, aga nüüd antavat arvutid hoopis õpetajatele. Pakuti 2007. a

kampaania välja K-kohukest. Ei teatud, et valiti Riigikogu, paljude meelest käisid inimesed valitsust valimas. Ometi oli ka ilusaid vastuseid, näiteks: *1. Liigse valimisreklaami tarbimisel tekib valimiste suhtes lausa tülgastus ning protesti märgiks ei minda valima, 2. Kampania ei hõlmanud ainult enda erakonna kiitmist, vaid ka teiste mahategemist, mis kõrvaltvaatajale suhteliselt labane näib ning pärsib valimisaktiivsust.* Keskmise saadud punktisumma oli 2,49 punkti ning jälle torkab silma, et teisena küsitud negatiivne mõju on halvemini vastatud, mis näitab, et õpilastel kaob järjest sarnastele küsimustele vastates kontsentratsioon.

4.3.6. Ühiskonna valitsemine (10p)

Tabel 18. Ühiskonna valitsemise ülesanneterühma tulemused

	keskmise	keskmise protsent	maksimum	st. hälve
O4T1	0.66	33	2	0.73
O4T2	1.20	60	2	0.75
O4T3	0.30	30	1	0.46
O4T4	0.33	33	1	0.47
O4T5	0.85	85	1	0.36
O4T6	0.77	77	1	0.42
O4T7	0.67	67	1	0.47
O4T8	0.70	70	1	0.46

T3 ja T4 on sama küsimuse eri osad.

Üsna keskmiselt vastatud osa, tulemus oli keskelt läbi 5,48 punkti. Häta jäädi eeskätt õpikuteadmisi nõudvate küsimustega.

Selgitage Eesti Vabariigi näitel parlamentaarsele valitsemiskorraale iseloomulikke tunnuseid. (2p)

Pigem halvasti vastatud küsimus, keskmine vaid 0,66 punkti, õpilased ei mõista, mida kujutab endast parlamentaarne valitsemiskorraldus, kuigi seda on õpikus üsna põhjalikult käsitletud. Vastused jäid tasemele: *Rahvas valib Riigikogu, Riigikogu annab välja seadusi jne.* Valitsemiskord aetakse segamini valimiskorraga. Ehk peaks alustama sellega, et teha õpilastele selgeks: iseloomulik tunnus on see, mida teistel valitsemisvormidel vms pole.

**Kas teie arvates tuleks teha muudatusi Eesti vabariigi Riigikogu valimiste korras?
Tehke sobivasse lahtrisse rist. Põhjendage oma arvamust kahe argumentiga. (2p)**

Oma arvamuse väljendamisega saadi hakkama, keskmine tulemus oli 1,20 punkti. Samas tehti seda sageli väga primitiivsel tasemel, näiteks: Pigem ei: *Rahvas saab valida ja rahvalt ei saa valimisõigust ära võtta; Kui muuta, siis rahvas ei saakski valida ja see oleks halb.* Pigem jah: *Väga hea; Töötab hästi; Mis hästi toimib, ei vaja muutmist* jne. Paremini oli põhjendatud muutmise vajadus.

Selgitage, mis on: (2p)

riigikogu komisjon

riigikogu fraktsioon

Halvasti vastatud küsimus, keskmine punktimäär oli 0,63 punkti. Mõisted olid omavahel vahetusse läinud, sageli oli näha, et terminid on kasutatud, kuid mitte seletatud. Mõned näited: *Saadikute rühm Riigikogus; Koosneb saadikutest, kes on ühinenud; On korralisi ja erakorralisi komisjone; Koosneb esimehest ja aseesimehest; Koosneb ametnikest* jne.

Millisele Eesti Vabariigi põhiseadusest tulenevatele nõuetele peab vastama Eesti Vabariigi Presidendi kandidaat? (1p)

Üldiselt hästi vastatud, keskmiseks tulemuseks kõrged 0,85 punkti. Levinumad vead: *Eesti kodanik* (kirjutamata jäeti, et sünnijärgne); *Eestlane; Eestis sündinud; Peab valdama mitut võõrkeelt; Kohtulikult karistamata* jne. Küsimusele endale võib ette heita vaid seda, et kui oodati kahte nõuet, siis võinuks anda nende eest ka kaks punkti. Siia kaotas 97 punkti saanud õpilane kolmanda maksimumist puudu jäänud punkti ja seda puhtast lohakusest, märkides, et president peab olema vähemalt 45-aastane.

Kellel on õigus üles seada Eesti Vabariigi Presidendi kandidaate? Tooge üks näide. (1p)

Tooge üks näide eksitas paljusid vastajaid: hakati tooma konkreetset näidet elust. Ka siin võinuks anda kaks punkti, kuna võimalusi on kaks. Keskmine saadud punktisumma oli 0,77 punkti.

Selgitage, millest oleneb Eesti Vabariigi Presidendi valimiseks moodustatud valimiskogu liikmete arv? (1p)

Üldiselt leiti see põhiseadusest üles, kuid ei toodud välja mõlemat osapoolt, nii riigikogu kui omavalitsusi, seepärast on ka punktisumma madalam: 0,67 punkti. Oli ka väga ilusaid vastuseid, näiteks: *Riigikogu liikmete arv on sama, kuid kohalikud omavalitsused võivad ühineda ja seega oluline on nende arv, igast kohalikust omavalitsusest valitakse vähemalt üks esindaja.* Kuna oodati kaht komponenti, võinuks siingi anda kaks punkti.

Kuidas laheneb olukord, kui valimiskogus ei õnnestu Eesti vabariigi Presidenti valida? Tähistage õige valik ristiga. (1p)

Üldiselt vastati õigesti, kuid pakuti ka varianti, et Presidendi ülesandeid hakkab täitma spiiker. Keskmise tulemus 0,70 punkti.

4.3.7. Põhiseaduse tundmine (10p)

Tabel 19. Põhiseaduse tundmise ülesanneterühma tulemused

	keskmise	keskmise protsent	maksimum	st. hälve
O4T9	3.40	85	4	1.02
O4T10	3.44	86	4	0.63
O4T11	1.55	78	2	0.65

Kõige paremini vastatud osa töös, mis näitab seda, et seadust lugeda juba osatakse, ka ülesande tüübid olid selles osas üsna traditsioonilised. Keskmise tulemus 8,39 punkti.

Kirjutage lahtrisse sobiv vastus põhiseadusele tuginedes. (4p)

Hoolimata sellest, et kasutada oli põhiseadus, suudeti vastata valesti. Üksikud õpilased said küsimusest aru nii, et tuleb valida, kas kirjutada lahtrisse *ametiisik* või *ametkond*. Majanduskontrolli teostava riigiorganina pakuti näiteks Maksu- ja Tolliametit. Kui küsimusele midagi ette heita, siis anti siin ehk isegi liiga palju punkte. Tulemus keskmiselt 3,40 punkti.

Kas väide on õige või väär? Kirjutage iga väite järele vastav täht. (4p)

Enamus vastas õigesti, leides õige vastuse 4-st pakutust. Pakuti aga ka, et Eesti kodakondsuse saab, kui abiellutakse Eesti kodanikuga, ja selle saab igaüks, kes sünnib Eesti Vabariigis. Ka siin võinuks antav punktisumma olla väiksem. Keskmine tulemus 3,44 punkti.

Nimetage kaks demokraatlikule valitsemisviisile iseloomulikku tunnust. (2p)

Üldiselt hästi vastatud küsimus, keskmine tulemus 1,55 punkti. Oli ka eksimusi, näiteks: *Võimude lahusus, sest organid asuvad erinevates kohtades. Nad ei ole koos (Gruusias parlament ja valitsus ühes hoones).*

5. Ettepanekud 2008. aasta eksamitöö koostamiseks

Eksamikomisjon on teinud head tööd ja eksami koostamise põhialused tunduvad olevat paigas. Küll aga näib, et viimase lihvi andjad on need, keda peaks rohkem jälgima, sest juba mitmendat aastat on ülesanded, mis ei tööta, tulnud kusagilt „kõrvalt“ - eksamikomisjon pole neid läbi arutanud (eelmisel aastal Valgevene küsimus) või siis on nende teksti keegi veel viimasel hetkel muutnud nii, et algne mõte on kaotsi läinud (sel aastal näiteks majanduse teema esimene ülesanne). Täiesti lubamatu on kirjavigade sissejätmine (teema „Eesti ühiskond ja erakonnad“ seitsmes küsimus) ning lehekülgede eksitav nummerdamine – teemad olid paigutatud lehtedele nii, et töö tulnuks võtta osadeks, leheküljenumbriid läksid aga järjest. Ka lõpliku sõnastuse osas on arenguruumi: kui oodatakse kaheosalist vastust, siis on tulemus kindlasti parem, kui seda on kujunduses näha. Põhiseaduse tsiteerimise nõude juures peaks olema alati kirjas, et õpilane lisaks ka paragrahvi numbri – see lihtsustab oluliselt parandajate tööd. Sõna *näide* kasutamine ei ole alati kõige otstarbekam. Võtted, mida kindlasti võiks ka tulevikus kasutada, on küsimuses tähtsama esile toomine jämedamas trükis ning võimalus õpilasel endal valida, millist väidet ta analüüsib.

Kui vaadata kõige halvemini vastatud küsimust (teema „Kaasaja maailma mitmepalgelisus ja rahvusvaheline suhtlemine“ kolmas küsimus) ja tahta sellest midagi õppida, siis tundub, et kui nii spetsiifilist asja küsida, olnuks mingi muu vorm parem, praegu võis silmaringi asemel õige vastuse puhul määrav olla hoopis liisk. Samas ei saa seda täielikult vältida nagunii. Iga

küsimuse puhul peab mõtlema, mida sellega kontrollida tahetakse ja kas see oma eesmärgi täidab. Põhiseaduse küsimused on õpilaste jaoks ehk liiga kergeks läinud, peaks mõtlema, mida siin muuta saab. Samas, niikaua kui on nõrku õpilasi, niikaua on vaja ka lihtsaid ülesandeid. Rohkem teeb muret, et keegi pole kunagi saanud ühiskonnaõpetuses 100 punkti. See peaks ju ikkagi võimalik olema. Samas, kui vaadata, kuhu kaotas sel aastal suurima punktisumma kogunud õpilane oma punktid, siis tuleb tunnistada, et nendel küsimustel polnud küll väga suurt midagi.

6. Ettepanekud õpetajale/ õppijale, millele tuleb õpiprotsessis tähelepanu pöörata

Õpetajale. Esimese asjana torkab 2007. aasta ühiskonnaõpetuse riigieksami tulemusi vaadates silma see, et õpik ja selles leiduv raudvara on unarusse jäänud. Muidugi ei piisa ainult õpikust, et seda eksamit väga heale tulemusele teha, kuid kindlasti ei saavuta seda väga head tulemust ilma õpikuta. Mõisted peavad selged olema, ilma selleta ei maksa argumenteerimisoskus ega lugemus midagi. Ärge lubage õpilastel kasutada sõnastust *maksud tõusevad*, kui selle all mõeldakse *maksudest laekuva raha hulk kasvab*, ärge lubage kasutada sõna *koormised*, kui peetakse silmas kohustusi jne. Hea meel on tõdeda, et põhiseaduse kasutamise oskus on paranenud, kuid see ei tähenda, et võiks loorberitele puhkama jääda, harjutama peaks selliseid ülesande tüüpe, nagu teema „Eesti ühiskond ja erakonnad“ ülesanded neli ja viis ning teema „Ühiskonna valitsemine“ esimene küsimus. Kui te varem olete lootnud, et kaart üksnes geograafiaõpetaja mure on, siis selle aasta eksam näitas, et see pole nii. Kindlasti vaadake kaart üle ka enne järgmist eksamit, sh Eesti kaart. Loomulikult on järgmise aasta eksamis ka karikatuur või pilt, tabelid või diagrammid ning loomulikult allikad.

Õppijale. Kui kasutada põhiseadust, siis on hea stiil alati vastusele paragrahvi number juurde kirjutada, tekst ei pea olema täismahus, kuid kui lühendada, siis ole ettevaatlik ja kontrolli, et kõige olulisem ikkagi kirja oleks saanud. Kui ei ole küsitud ainult paragrahvi numbrit, siis kirjuta alati vajalik säte välja. Loe küsimus rahulikult läbi! Võib olla veendunud, et enamus, kes teema „Kaasaja maailma mitmepalgelisus ja rahvusvaheline suhtlemine“ kuuendas küsimuses näiteks USA töid, teavad tegelikult, et see riik ei asu Euroopas. Eriti kurb oli aga jätta viiest punktist ilma õpilased, kes sama teema juures esimeses küsimuses kõikide riikide numbrid tabelisse märkisid. Ära püüa oma teadmistega hiilata, kirjutades rohkem, kui nõutud:

kui sa eksid ka väikeses tähtsusetus detailis, mida isegi ei küsitud, on vastus ikkagi juba vale. Kui vastuses tahetakse mitut argumenti, siis kirjuta neist igaüks nii, et nad oleksid ka eraldi võetuna tervikud, ära alusta oma teist argumenti n-ö poole pealt. Kui tahetakse näidet, siis olgu see igas argumendis; kui tahetakse põhjendust, siis ei tohi seda kirjutada kahe argumendi peale kokku. Ümbersõnastamine ei ole argumenteerimine – mõtle läbi, mida sa öelda tahad ja seejärel kontrolli, kas sa ikka vastad küsimusele oma vastusega. Ära kasuta virisevat tooni. Kui sinu emotsioone ei küsita, siis jäta tööd kirjutades oma isiklikud sümpaatiad ja eriti antipaatiad kõrvale. Kui küsimus on kaheosaline, siis ära seda unusta, on hea, kui harjutad sellistele küsimustele vastamist mingi kindla malli abil, näiteks: Minu arust on see nii (sinu arvamus), sest (põhjendus)... Kui küsitakse iseloomulikku tunnust, siis see peab olema midagi sellist, mida teistel samalaadi nähtustel pole, mitte iga tunnus, mis seda nähtust iseloomustab.

Lisa 1. Näide arutlusest, mis sai 20 punkti

Kas 21. saj on suurriikide domineerimine asendumas rahvusvahelise koostööga?

21. sajandi alguseks on peaaegu kõik maailma riigid ühinenud erinevate rahvusvaheliste organisatsioonidega. Suur osa nendest deklareerib enda ülesandeks riikidevahelise koostöö suurendamise ning suhtluse tihendamise. Kas tõesti on 21. sajandil asendunud sajanditepikkune suurriikide domineerimine rahvusvahelise koostööga?

Eesti on üks Euroopa Liidu 27st liikmesriigist. Oma liikmelisusega oleme osaliselt loobunud otsustusõigusest teatud valdkondades, nagu välispoliitika ning julgeolek. Selline riikide liit on ajaloos ainulaadne, kuid Euroopa Liidu mudel on populaarne. Sarnase ühenduse poole pürgivad nii ASEANi kui ka NAFTA riigid. Riikide konföderatsioon võib leida kõikjalt – ülemaailmse ühendaja rollis on ÜRO ning piirkondlikku koostööd koordineerib näiteks Araabia Liiga Araabias. Riikideüleste organisatsioonide populaarsus annab tunnistust rahvusvahelise koostöö tihenemisest.

Suurriigid pole aga loobunud oma imperialistlikest traditsioonidest. Näiteks rahvusvahelise Haagi tribunali otsuseid ei tunnista USA, Venemaa ja Hiina. Lisaks sellele on ÜRO tähtsaim organisatsioon Julgeolekunõukogu, kuhu kuulub vaid 15 riiki, millest omakorda ainult Ameerika Ühendriigid, Suurbritannia, Prantsusmaa, Hiina ja Venemaa alatised liikmed on. Nende suurriikide otsused on märksa olulisemad, kui Peaassamblee omad, kuhu kuuluvad kõik maailma riigid. Lisaks sellele võib ühe suurriigi käitumine halvata terve organisatsiooni

töö. Näiteks 1996. aastal oli USA vastu Boutros Boutros Ghaly taasvalimisele ÜRO peasekretäriks, ähvardades vastasel juhul ÜROst välja astuda. USA soovidele tuldi vastu ning uueks peasekretäriks sai Kofi Annan. Suurriikidel on seega siiski säilinud õigus suuresti suunata rahvusvaheliste organisatsioonide tööd.

Lisaks sellele võib esineda juhtumeid, kus riikide koostööorganisatsioon võib muutuda domineerivaks monopoliks. Heaks näiteks on OPEC, mille tegevus on maailmamajanduse korduvalt kriisi viinud. Kuigi ühel riigil on tänapäeval raske oma tahtmist läbi suruda, võib öelda, et 21. sajandil teevad seda riikide grupid. Näiteks Iraagi sõda, mida ei alustanud USA üksi, vaid kuhu olid kaasatud paljude riikide armeeüksused, kaasa arvatud Eesti oma. Võib öelda, et praegusel ajal ei domineeri üksikud suurriigid, vaid riikide grupid, mille käitumine ei erine suuresti kunagiste impeeriumite omast.

Kokkuvõtteks võib öelda, et 21. sajandil on suurriikide domineerimine tõepoolest asendumas rahvusvahelise koostööga. Kuid minu meelest on need koostööd tegevad riikide grupid või organisatsioonid muutunud ise domineerivateks suurvõimudeks.

2007. AASTA PÕHIKOOLI ÜHISKONNAÕPETUSE EKSAMITÖÖ ANALÜÜS

Koostaja Riina Muuga
Toimetaja: Marin Vinkel

Põhikooli lõpueksam ühiskonnaõpetuses toimus 15. juunil 2007. a, töö kirjutamiseks oli aega 2,5 tundi. Eksamil said õpilased kasutada Eesti Vabariigi põhiseadust. Eksamil oli võimalik saada 75 punkti. Ühiskonnaõpetuse eksam on valikeksam, eksami sooritajaid oli 2125.

1. Eksami eesmärk

Haridusministri määrus nr.75, „Põhikooli ja gümnaasiumi lõpueksamite korraldamise ning põhikooli ja gümnaasiumi lõpetamise tingimused ja kord”, vastu võetud 24.12.2001, 2. peatükk §3 lõige 1 sätestab põhikooli lõpueksamite eesmärgid:

1. Hinnata põhikooli riiklikus õppekavas määratletud õpitulemuste saavutatust eksamiaines;
2. saada tagasisidet õppimise ja õpetamise tulemuslikkusest;
3. suunata eksami sisu ja vormi kaudu õppeprotsessi;
4. siduda järjestikuseid haridusastmeid ja -tasemeid.

2. 2007. a. eksamitöö põhiandmed:

2.1. Kontrollitud pädevused

REKK-i koduleheküljel oli välja toodud järgmiste osaoskuste kontrollimine eksamil:

Töö allikatega: fakti või väite leidmine; vaadeldu/loetu ümberjutustamine; ühte laadi teabe tõlkimine teise vormi; taustateadmiste kasutamine allikast leiduva informatsiooni mõtestamisel; kaardi tundmine ja andmekaardi kasutamine.

Teadmised ja teadmiste omandatus: ainealaste terminite tundmine ja kasutamine, faktoloogia ja põhikontseptsioonide tundmine lähtuvalt aine sisust.

Demokraatlike tõekspidamiste kujunemine, intellektuaalsete ja osalusoskuste ning kodanikuosaluse väljakujunemine ning saavutatud tase.

Arutlusoskus ja osalemine diskussioonis.

Oskus leida argumente, põhjendusi, esitada, kujundada ja kaitsta oma seisukohta.. Kirjaliku arutluse kaudu selgub, kas omandatud teadmised on süsteemsed ning kas õppija oskab teadmisi esitada seoste ja võrdluste kaudu. Kuivõrd selgelt esitatakse isiklikku suhtumist ja osatakse sõnastada hinnanguid.

Testitavad teadmised tulenevad ainesisust.

2.2 Eksamitöö ülesehitus

Töö osad

Eksamitöö koosnes seitsmest temaatilisest ülesandest, kusjuures iga ülesanne sisaldas erineva arvu osaülesandeid, ning arvamusoost. Ülesannete koostamisel on väga täpselt järgitud nii ühiskonnaõpetuse riiklikus õppekavas olevaid põhiteemasid kui ka läbivaid teemasid. Kokku tuli õpilasel vastata 26 küsimusele, kuna aga mõni osaülesanne koosnes veel omakorda osaülesannetest, siis saame üksikküsimusi koos arvamusooga kokku 46 (vaata Lisa 2). Järgnevas tabelis on esitatud ülesanded, kogu ülesande ning osaülesannete eest saadud punktid. Sulgudes on lühend, mida analüüsis olevates tabelites on ülesande tähistamiseks edaspidi kasutatud.

Tabel 1

Ülesanne	Punktid	Punktid ülesande osade kaupa
Inimene ja ühiskond (IÜ)	11	3+4+4
Riik ja selle ülesanded (RÜ)	13	7+2+4
Kodanikuühiskond (KÜ)	10	1+3+6
Põhiseadus ja inimõigused (PI)	8	3+2+3
Üksikisik, riik ja õigus (ÜRÕ)	7	4+3
Riik ja majandus (RM)	10	3+1+3+3
Indiviid ja majandus (IM)	10	6+2+2
Arutlev küsimus	6	

Töös kasutatud eri tüüpi ülesanded ja nende osa eksamitöös

Õpilaste teadmiste ja oskuste kontrollimiseks on eksamitöös kasutatud eritüübilisi ja erineva raskusastmega ülesandeid.

- mõiste ja selgituse kokkuviiimine: IÜ1, RÜ1, ÜRÕ1, RM4;
- valikvastustega ülesanne: KÜ2, KÜ3;
- avatud küsimustega ülesanne: IÜ2, RÜ2, RÜ3, KÜ3, RM2, IM1, IM2;
- väitega nõustumine või mittenõustumine: IÜ2, KÜ1;
- lünkteksti täitmine: PI2;
- informatsiooni, mõistete jne rühmitamine: RÜ1, KÜ3, PI1, ÜRÕ2, RM1;

- teabe tõlkimine teise vormi: IM1;
- allikate põhjal küsimustele vastamine ja oma seisukoha kujundamine: RÜ2, PI3, IM2;
- kaardi tundmine: IÜ3;
- situatsioonil põhinev ülesanne: PI3, ÜRÕ1, RM3;
- probleemküsimuse avamine: Arvamuslugu.

Ülesanded võimaldavad kontrollida õpilaste teadmisi, aga ka teadmiste rakendamise oskust, samuti õpilaste võimet näha seoseid, võrrelda, teha järeldusi, otsustada.

Eksamitöö koostamisel on peetud kinni nõudest, et ligikaudu 30% (33%) ülesannetest on reprodutseerimistasandil, rakendustasandil olevaid üksikküsimusi oli töös 24, kuid need moodustasid ligikaudu 40% punktides. Äratundmistasandil olevate ülesannete punktid moodustasid ligikaudu 27% eksamitöö punktides.

3. Kokkuvõttev tabel eksamitööd iseloomustavate arvandmete kohta kogu töö ja ülesannete lõikes

Eksamitulemuste üldaruanne.

Tabel 2

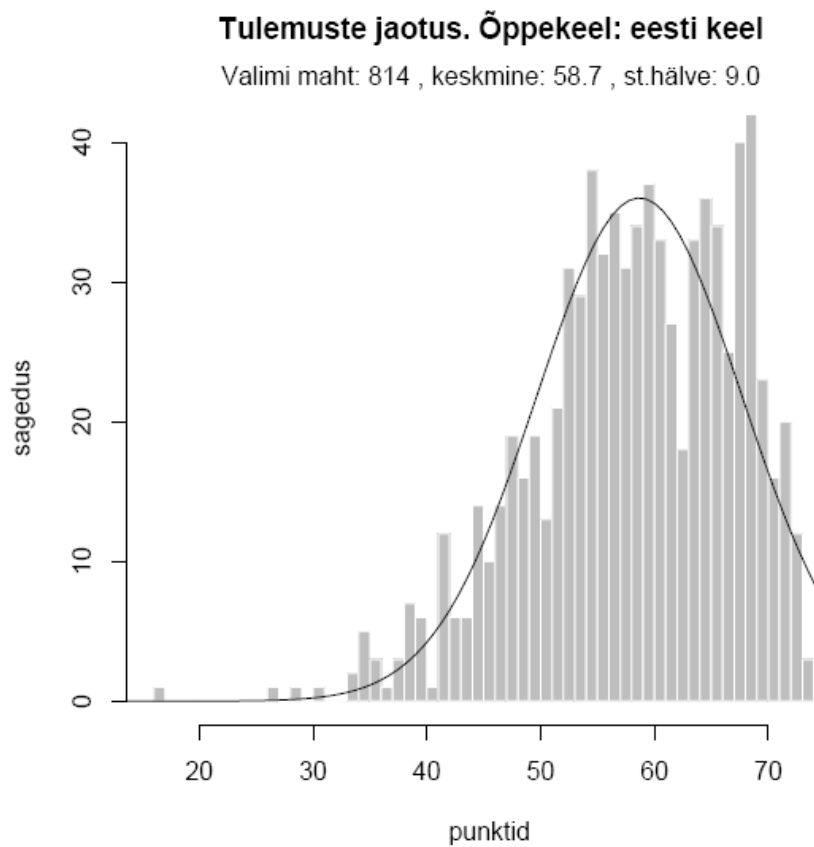
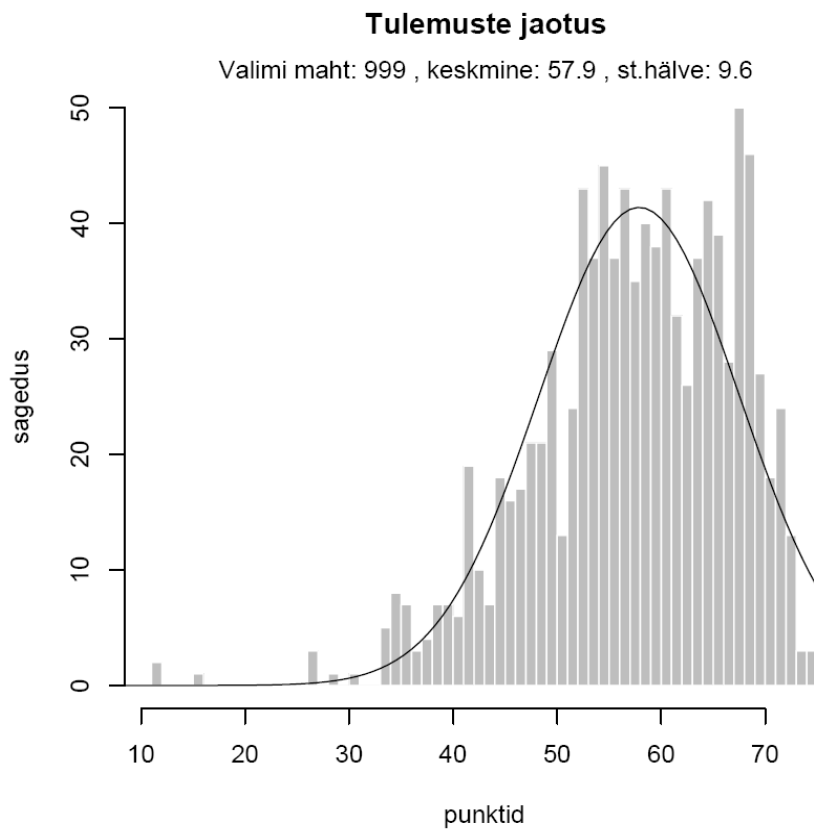
	2007	2006
Töö kirjutajaid (valim)	999	1086
Keskmine tulemus %	77,18	73,11
Keskmine tulemus punktides	57,9	54,83
Mediaan	59	56
Standardhälve	9,6	10,22
Minimaalne tulemus punktides	11	0
Maksimaalne tulemus punktides	75	74
Edukus % (hinded „3”, „4” või „5”)	99,2	98,34
Kvaliteet % (hinded „4” või „5”)	74,97	63,8
Eksami keskmine hinne	3,92	3,72
Aastahinde keskmine	3,86	3,89

Eksamitulemused ülesannete lõikes.

Tabel 3

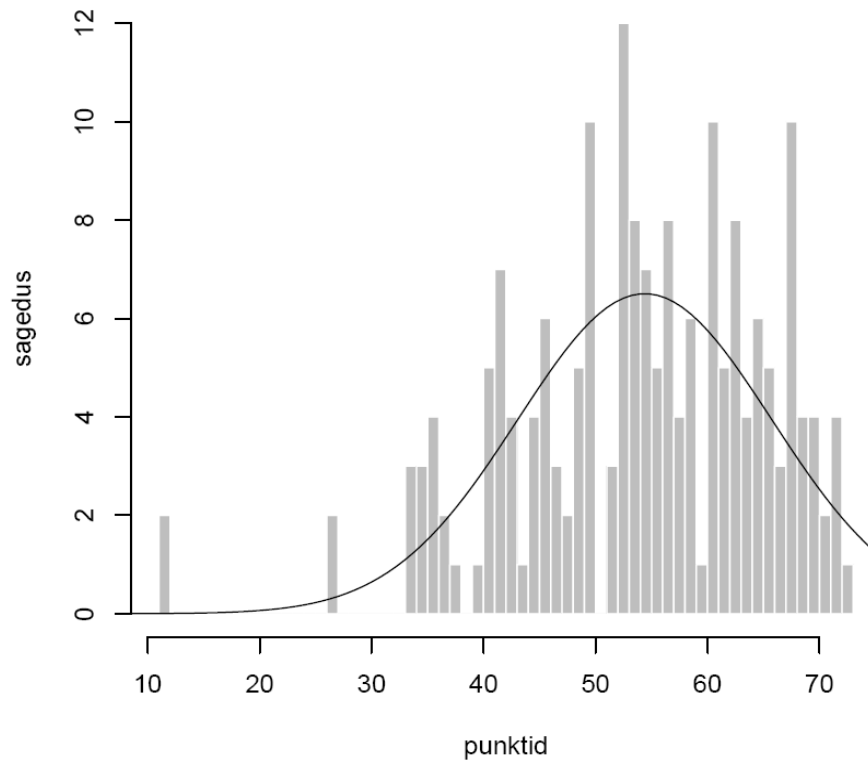
	IÜ	RÜ	KÜ	PI	ÜRÕ	RM	IM	Arvamus
Keskmine	8,81	9,56	8,37	6,41	5,29	7,79	7,87	3,78
Keskmine tulemus %	80,06	73,57	83,73	80,11	75,58	77,88	78,73	63,01
Minimaalne tulemus punktides	0	0	0	0	0	0	0	0
Maksimaalne tulemus punktides	11	13	10	8	7	10	10	6

Punktide esinemissagedus.

Tulemuste jaotus. Õppekeel: vene keel

Valimi maht: 185 , keskmine: 54.4 , st.hälve: 11.3

4. Ülesannete analüüs

4.1. Ülesannete vastavus põhikooli ja gümnaasiumi riiklikule õppekavale

Ülesannetega oli võimalik kontrollida riiklikus õppekavas esitatud õpitulemusi:

Tabel 5

	IÜ	RÜ	KÜ	PI	ÜRÕ	RM	IM	A
Tunneb ühiskonnaelu põhivaldkondi ja nende omavahelist seotust	x							x
Tunneb Eesti Vabariigi põhiseadust ja „Kodakondsuse seadust”, poliitilist ja administratiivset korraldust, õigusloome ja õiguskaitseüsteemi	x	x		X	x			
Tunneb inim- ja kodanikuõigusi	x				x			
Oskab seaduslike vahenditega kaitsta enda ja teiste õigusi ja huve	x							
Teab, millised on riigi majanduselu üldised printsiibid, isikliku majandamise võimalused ja põhimõtted, oskab käituda töajouturul						x	x	x
Saab aru, et ühiskonna ressursid on piiratud, mõistab soovide ja võimaluste erinevust				X		x		x
Oskab hinnata oma ühiskonnaelus osalemise võimet ja võimalusi, oskab hankida selleks vajalikku teavet			x				x	x
Oskab suhelda riigi- ja kohalike asutustega, vormistada nõuetekohaselt dokumente	x							
Oskab kaitsta enda kui tarbija õigusi ja huve							x	

4.2. Ülesannete soorituse ja tulemuste analüüs

2007. aasta ühiskonnaõpetuse eksamil saadi keskmiselt 57,9 punkti, see on veidi rohkem kui kolme palli võrra kõrgem tulemus, kui 2006. aastal. Kõige paremini oskasid õpilased vastata **kodanikuühiskonnaga** seotud küsimustele, selle teema lahendatus oli 83,73%. Üle 80% keskmine lahendatus oli ka ülesannetel **Põhiseadus ja inimõigused** ning **Inimene ja ühiskond**. Nõrgemad olid õpilaste teadmised ülesannetele **Riik ja selle ülesanded** ning **Üksikisik, riik ja õigus** vastamisel. Viimatinimetatud teema sisaldas kodakondsusega seotud küsimusterühma ja võib öelda, et seda valdkonda teatakse „traditsiooniliselt” halvemini. Vene keelt kõnelevate õpilaste kodakondsusealased teadmised olid kõrgemad, kui eesti keelt kõnelevatel noortel. Noormeeste eksamitulemused jäävad tütarlaste tulemustele alla, erinevused on aga minimaalsed (tabelid 11 ja 12). Siiski oli eksamitöös ka neid ülesandeid, millele just poisid pisut paremini vastasid: Ühiskonnaelu valdkonnad, Rahvusvahelised organisatsioonid, Kodanikuühendused, Igäihe ja kodanikuõigused, Õigusemõistmine,

Maksud, Raha teenimine ja kulutamine. Seitsmest ülesandest viis on sellised, kus tuli kokku viia mõiste ja selgitus või rühmitada olemasolevat informatsiooni. Vene koolide õpilased vastasid paremini kodanikuõiguste ja kodakondsuse saamisega seotud ülesannetele, aga tundsid paremini ka Eesti haldusjaotust. Venekeelsete tööde keskmine jäi alla eestikeelsete tööde keskmisele 4,29 punkti võrra (tabel 16) ja tööde kvaliteet oli 14,4% võrra madalam (tabel 15).

Inimene ja ühiskond

Keskmine punktisumma 8,81; lahendatus 80,06%.

Kolmest ülesandest oli kõige paremini vastatud esimesele: **Ühiskonnaelu valdkonnad** (v1), sulgudes olev number viitab Lisa 2 tabeli esimeses veerus olevale ülesande numbrile), mis eeldas õpilastelt oskust täita etteantud skeemi ning viia kokku ainealane mõiste ja selgitus. Selle ülesande eest saadi kolmest võimalikust 2,69 punkti, kõige sagedamini aeti segamini mõisted *õigus* ja *moraal*, *kultuur* ja *õigus*, *kultuur* ja *poliitika*, *kodanikuühiskond* ja *poliitika*. Veidi paremini õnnestus see ülesanne poistel.

Teine ülesanne, **Inimeste huvide mitmekesisus ja selle avaldumise vormid**, koosnes neljast eraldi küsimusest. Ülesanne võimaldas kontrollida õpilaste funktsionaalset lugemisoskust, oma seisukohtade põhjendamise ja näidete toomise oskust, kusjuures tuli põhjendada nii autojuhtide käitumist õigustavat kui ka hukkamõistvat seisukohta. Paremini tuldi toime autojuhtide käitumist õigustava seisukoha põhjendamisega (v2). Selle ülesandega jäid hätta need õpilased, kellel oli raskusi loetust arusaamisega, juhtus ka seda, et põhjendused olid segamini aetud. Teisele küsimusele vastamine oli selgelt mõjutatud nn pronksiööst, sest näitena, kelle või mille vastu on viimasel ajal veel protestiaktsioone korraldatud (v4), nimetati pronkssõduri teisaldamisega seotud protestiaktsioone; lahendatus 91,59%. Õpilaste väljendusoskus jätab soovida, vastuseks kirjutati sageli lihtsalt kas *pronkssõdur* või *pronkssõduri vastu*. Õpetajad hindasid taolisi vastuseid erinevalt, valdavalt anti punkt. Millised võimalused on oma vaadete väljendamiseks peale protestiaktsiooni (v5), sellele kirjutati vastuseks enamasti, et tuleb kirjutada ajalehte artikkel, kirjutada kiri linnavalitsusele, riigikogule. Kahjuks võis vastustena näha ka selliseid oma vaadete väljendamise mooduseid, nagu huligaanitsemine, söimamine ja peksmine. Ülesande korrelatsioon eksamitulemusega 0,55.

Eesti maakondade tundmine osutus õpilastele raskeks (v6), Jõgevamaa asemel vastati sageli Põltsamaa, kõige vähem teatigi Jõgeva- ja Järvamaad, Tartumaad üldjuhul teati. Maakondade tundmine sõltus kooli asukohast. Mõnevõrra paremini tulid selle ülesandega toime vene

koolide õpilased. Küsimuse eest saadi keskmiselt punkte 3,08. Huvitav, kuidas ülesannet siis oleks lahendatud, kui ka teiste maakondade nimed oleksid kaardilt puudunud?

Riik ja selle ülesanded

Keskmine punktisumma 9,56, lahendus 73,57%.

Esimene ülesanne eeldas ainealaste mõistete tundmist ning oskust rühmitada olemasolevat informatsiooni, aga näitas ka seda, kuidas õpilased tegelikult oskavad kasutada põhiseadust ja leida sellest vajalikku informatsiooni. Ülesandes põhiseadusele ei viidatud ja õpilased vastasid küsimustele ausalt peast ning antud ülesanne osutuski kogu eksamitöö üheks kõige madalama lahendatusega ülesandeks arvamussloo järel; korrelatsioon eksamitulemusega 0,58. **Eesti Vabariigi riigipea ning täidesaatva ja seadusandliku võimuorgani nimetamisega** saadi esimeses ülesandes (v7) hakkama, kolmest võimalikust saadi keskmiselt 2,52 punkti (83,89%), halvemini teati **nende ülesandeid** (v8): neljast punktist saadi keskmiselt 2,57 (64,32%). Presidendi ülesandeks peeti valitsuse tegevuse kontrollimist, valitsuse ülesandeks riigieelarve kinnitamist. Seadusandliku võimuna nimetati õiguskantslerit, riigipea või täidesaatva võimuorgani nimetuse asemele kirjutati konkreetse isiku nimi. Õpilased ei tea, mida täidesaatev või seadusandlik võim sisuliselt tähendab, ja seetõttu vastatakse ka ülesandele valesi. Tüdrukud lahendasid selle ülesande paremini kui poisid. See ülesanne võimaldas eristada nõrku ja tugevaid töid (standardhälve suhteliselt suurem kui teiste ülesannete puhul).

Teisele ülesandele tuli vastata allika ja põhiseaduse põhjal, kuid õpilasi ajas segadusse presidendi kõnekatkend, põhiseadus unustati ja vastati, et EV kõrgema riigivõimu kandja on president (v10). Selles ülesandes ei osatud lugeda presidendi kõnekatkendist välja, millisele Eesti ühiskonna probleemile tähelepanu juhitakse (61,56%), sageli kirjutati vastuseks lõik presidendi kõnest. Õpetajate tagasisidelehtedel oli seda ülesannet korduvalt nimetatud raskeks ülesandeks.

Kolmandas ülesandes oli õpilastel vaja nimetada kaks **rahvusvahelist organisatsiooni või ühendust** (v11 ja v12), mille liige Eesti on, ja põhjendada, miks on liikmelisus Eesti Vabariigile oluline. Ülesande eest saadi keskmiselt 3,25 punkti neljast võimalikust, lahendus 81,28%. Poisid vastasid tüdrukutest veidi paremini, korrelatsioon eksami tulemusega 0,6.

Rahvusvaheliste organisatsioonidena nimetati peamiselt EL-i, NATO-t, ÜRO-d. Euroopa Liidu liikmeks olemise olulisust osati enamasti põhjendada vaid sellega, et saame sealt toetusi. Ilmselt oleme õpetamisel rääkinud Euroopa Liidust saadavatest toetustest, kuid pole rõhutanud, et oluline pole mitte toetus kui selline, vaid see, millist mõju need toetused

avaldavad meie majanduse arengule. Põhjendamise asemel kirjutati vastuseks ka lihtsalt organisatsiooni tegevusvaldkond; punkti saamine sõltus hindajast. Õpilastelt ei eeldatud organisatsiooni üldtuntud lühendi lahtikirjutamist ja õpilased oleksidki võinud lühendiga piirduda, sest lühendite valesti lahtikirjutamine võis õpilase punktita jätta.

Kodanikuühiskond

Keskmine punktide arv 8,37, lahendus 83,73%. See on kogu eksamitöö kõige kõrgema lahendatusega teemarühm, täielikuks rahuloluks ei ole aga siiski põhjust.

Esimeses ülesandes pidid õpilased lugema läbi tekstikatkendi ja võtma seisukoha, **kas inimesed peaksid olema kursis riigi ja päevapoliitiliste probleemidega**, ja oma seisukohta põhjendama (v13). Hindamisjuhendi järgi eeldas küsimusele vastamine tekstist lähtumist, paraku lugesid õpetajad õigeks igasuguse vastuse. Õpilaste seisukoht oli valdavalt selline, et inimesed peavad olema kursis päevapoliitiliste probleemidega, kas nad ka tegelikult nii arvavad või tundus see vastus neile „õigem“ olevat, seda me teada ei saa. Ülesande korrelatsioon on teiste ülesannete ja eksamitöö tulemusega praktiliselt olematu.

Teises ülesandes tuli õpilastel otsustada, millised loetletud aktsioonidest on **näited kodanikuosalusest**. Punkt kaotati enamasti seetõttu, et arvati, et sõjavastaste korraldatud protestimiiting ei ole näide kodanikuosalusest (v14); lahendus 75,41%, erinevused poiste ja tüdrukute ning eesti või venekeelsete tööde vahel minimaalsed.

Kolmandas ülesandes **Kodanikuühendused** tunti, millised on rahvusvahelised, vabariiklikud või maakondlikud kodanikuühendused (v15, lahendus 95,87%), kuid ei osatud tuua näidet kohaliku tasandi kodanikuühenduse kohta (v16, lahendus 66,7%), nimetati lausa vabariiklikke organisatsioone, enamasti tegid seda küll pealinna koolide õpilased. Kuidas Tallinna õpilane mõistab kohalikku tasandit? Vastustest ilmnes, et õpilased ei tee vahet kodanikuühendusel ja kodanikuosalusel. 13% jättis aga üldse küsimusele vastamata. Kas meie õpilased ikka teavad, mis on kodanikuühiskond? Küsimuse *Mida sina saaksid realselt teha kodukandi heaks* tüüpvastuseks oli: hoida kodukant puhtana, osaleda koristustalgutel (v17); lahendus 92,72%. 92,37% lahendatusega oli ka selle rühma viimane valikvastusega küsimus.

Põhiseadus ja inimõigused

Keskmiselt punkte 6,41, lahendatus 80,11%.

Esimeses ülesandes tuli õpilasel rühmitada **Eesti Vabariigi kodanike ja igäühe õigused**. Kolmest punktist saadi keskmiselt 2,35 punkti; osalemist rahvahääletusel ja õigust töötada politseis peetakse igäühe õiguseks. Vene koolide õpilaste tulemus oli veidi kõrgem (2,38).

Teises ülesandes tuli **täita Eesti Vabariigi põhiseaduse II peatüki põhjal** tekstis lüngad. Paremini osati põhiseaduse §37 lugeda välja seda, kellel on otsustav sõnaõigus laste hariduse valikul (v21); halvemini tuldi toime, sõnastades vastust küsimusele, kellele kehtib koolikohustus (v20). Osa õpilasi luges põhiseadusest välja, et koolikohustus kehtib kõigile või siis igale Eesti kodanikule. Tulemuseks saadi keskmiselt 1,8 punkti, lahendatus 89,84%.

Kolmandas ülesandes **Keskkonnakaitse** tuli õpilasel vastata, tuginedes tekstile, põhiseadusele ja oma teadmistele. Ainekava läbiv teema oli seotud inimeste põhiõiguste teemaga, õpilased oma vastuseid põhiõigustega seostada ei osanud, kuid ka tekstile tuginedes oli võimalik kaks probleemi nimetada (v22 0,83 punkti ja v23 0,79 punkti). Nõrgemad õpilased ei osanud probleeme välja tuua ja kirjutasid vastuseks lõigu tekstist: *keerab Maidla valla inimeste elu pea peale*; sageli anti taolise vastuse eest ka punkt. Selle rühma kõige halvemini vastatud küsimuseks oli vastuolu leidmine põhiseaduse § ja tekstis väljatoodud firmade tegevuse vahel (v24). Keskmiselt saadi 0,73 punkti, lahendatus 72,74%. Tulemus oleks veelgi kehvem, kui õpetajad ei oleks punkti andnud selle eest, kui õpilane kirjutas vastuseks lihtsalt § sisu, vastuolu nimetamata. Ülesanne oli jõukohane tublidele õpilastele.

Üksikisik, riik ja õigus

Punkte keskmiselt 5,29, lahendatus 75,58%.

Esimene küsimus **Eesti kodakondsuse saamine** põhines situatsioonil ja eeldas oma teadmiste kasutamist (v25 ja 26). Õpilased ei pannud tähele, et ülesandes olid kaks tingimust kodakondsuse saamiseks juba nimetatud, kuid see ei olnud peamine põhjus, miks punktidest ilma jäädigi, komistuskiviks sai siin ikka teadmiste või väljendusoskuse puudumine. Eesti keele tundmise eksami, Eesti Vabariigi põhiseaduse ja kodakondsuse tundmise eksami asemel nimetati lihtsalt, et peab oskama eesti keelt, tundma põhiseadust.. Ühe tingimuse nimetamisega saadi enam-vähem hakkama, teist enam ei teatud ja 11% jättis teise üldse nimetamata. Naturalisatsiooni mõistet teadsid ainult pooled ja viiendik olid sellele küsimusele üldse vastamata jätnud (v27). Mõistetel *eestlane* ja *Eesti kodanik* ei ole paljude õpilaste jaoks erilist vahet (v28). Vene koolide õpilased vastasid pisut paremini, vahe ei ole aga oluline.

Teine küsimus **Õigusemõistmine** (v29): õpilasel tuli otsustada, kas loetletud juhtumite puhul on tegemist tsiviil- või kriminaalasjaga. Ülesanne osutus õpilastele lihtsaks, peaaegu kõik õpilased tulid sellele vastamisega toime: 2,91 punkti kolmest võimalikust, lahendatus 97,10%, korrelatsioon eksami tulemusega 0,28. Kui sellele ülesandele vastates üldse eksiti, siis peamiselt seetõttu, et altkäemaksu andmist ei seostatud kriminaalasjaga. See oli ka ainuke ülesanne terves töös, millele keegi ei olnud vastamata jätnud. Analüüsija ei pea seda ülesannet kõige õnnestunumaks, millega hinnata õigusloome ja õiguskaitseüsteemi tundmist.

Riik ja majandus

Keskmine punktide arv 7,79, lahendatus 77,88%.

Esimeses ülesandes **Riigi majandusse sekkumise eesmärgid** tuli õpilastel otsustada, millised loetletud eesmärkidest on majanduslik sekkumine, millised sotsiaalne sekkumine (v30). Kõige sagedamini eksiti selle vastu, et keskkonna puhtuse ja targa tarbimise eest hoolitsemist ja tööpuuduse leevendamist peeti majanduslikuks sekkumiseks. Keskmiselt saadi 2,45 punkti, lahendatus 81,72%.

Teine ülesanne **Sotsiaalne turvalisus** oli avatud küsimus, kus õpilane pidi põhjendama oma seisukohta, küsimusele oli õpilasel õigesti võimalik vastata ainult sellisel juhul, kui ta tundis ainealast terminoloogiat. Terminite mittetundmine oligi peamiseks põhjuseks, miks vastuse eest punkt saamata jäi. Õpilase jaoks osutusid tundmatuteks sotsiaalturva ja ka investeeringu mõiste ning sageli vastati, et kulutused sotsiaalturva abinõudele on investering, sest riik peab tagama kõigi turvalisuse (v31). Üksikute õpilaste arvates olid kulutused sotsiaalturva abinõudele riigile koorem, kuna riik ei saa ju mingisugust kasu, kui ta peab üleval pidama mingisuguseid kodutuid. Keskmiselt saadi 0,56 punkti, lahendatus 56,36%.

Kolmanda ülesandega kontrolliti õpilaste teadmisi **riiklikest maksudest** (v32-34); neil tuli näiteks vastata küsimusele, millised maksud laekuvad riigile, kui Maril on Saaremaal kinnistu. Õpilased nimetasid maamaksu, kuigi mõned märkisid juurde, et maks laekub kohalikule omavalitsusele. Maamaks on riiklik maks (Maksukorraldusseadus §3, lõige 2), kuid laekub kohaliku omavalitsusüksuse eelarvesse (Maamaksuseadus §6). Seega ei olnud selle küsimuse sõnastus kõige õnnestunum. Ümbrikupalga maksmisel riigile laekumata jäävad maksud: see küsimus oli selles ülesandes kõige halvemini vastatud, pakuti igasuguseid makse, ka altkäemaksu. Poiste tulemus oli pisut kõrgem. Ülesande keskmine tulemus 2,31 punkti, lahendatus 77,04%. Korrelatsioon eksami tulemusega on selle rühma küsimustest kõige tugevam.

Neljanda ülesandega **Raha teenimine ja kulutamine** (v35) kontrolliti majandusalaste terminite tundmist, kokku oli vaja viia mõiste ja selgitus. Kolmest võimalikust saadi 2,46 punkti, lahendus oli 82,05%. Seda tüüpi ülesandele vastamisega tulevad õpilased hästi toime; kas nad ka sisuliselt asjadest aru saavad, jääb sageli selgusetuks Antud ülesandes oskasid kõik kirjutada mõiste *investeering* õigesse lahtrisse, eelmise teema juures aga selgus vastustest, et mõiste sisulist tähendust teatakse tunduvalt halvemini. Ka sellele ülesandele vastasid paremini poisid. Segamini aeti mõisted *netopalk* ja *brutopalk*, alampalga asemel nimetati nominaalpalka.

Indiviid ja majandus

Keskmiselt punkte 7,87, lahendus 78,73%.

Esimene ülesanne **Konkurents tööturul** koosnes omakorda neljast küsimusest. Õpilased said väga hästi hakkama teabe tõlkimisega teise vormi, st oskasid lugeda diagrammil olevat infot (v36) ning ise andmeid lisada (v39). Töötuse põhjuste nimetamine (v37 ja 38) oli juba veidi raskem, samuti: miks tööpuudus on hakanud langema (v40 ja 41). Sageli nimetavad õpilased tööpuuduse põhjustena seda, et inimesed on laisad ja ei viitsi tööl käia või alkoholismi. Õpetajad on hinnanud taolisi vastuseid erinevalt. Tallinnast kaugemal asuvate koolide õpilased on tööpuuduse põhjusena nimetanud ka seda, et töökohad on kaugel linnas ja inimestel puudub võimalus tööle minna. Kurb, aga tööpuuduse vähenemise põhjusena on nimetatud seda, et üha lihtsam on saada tööle ilma vastavat haridust omandamata. Vene koolide õpilased on nimetanud töötuse põhjusena ka riigikeele mitteoskamist. Kokku saadi ülesande eest keskmiselt 4,71 punkti kuuest võimalikust, lahendus 78,5%.

Teises ülesandes oli õpilasel vaja nelja toidumärgise vahel valida see, **millise märgiga kaupa eelistaksid osta ja oma eelistust põhjendada** (v42 ja 43). Ülesanne oli huvitavalt mõeldud, kuid lõpptulemusena ei andnud toidumärgiste pildid õpilaste vastustele sisu juurde, sest punktid saadi kätte ka nii, et märkide erinevat tähendust teada vaja ei olnud. Vastati enamasti, et selle märgiga kaup on kvaliteetne, tervislik, sisaldab vähem säilitusaineid. Punktist jäädigi ilma, kuid ka mitte alati, kui vastati, et valiti sellepärast, et märgi peal on rahvuslind. 1,43 punkti, lahendus 71,42%

Kolmas ülesanne **Säästlik tarbimine** oli jällegi avatud ülesanne, mis eeldas õpilastelt näite toomist, kuidas inimesed saaksid käituda keskkonnasõbralikumalt (v44 ja v45); ülesande lahendus oli 86,74%. Näidete toomine on õpilaste jaoks raske, vastustes jäädakse liiga üldsõnaliseks: tuleb vähem tarbida, vähem saastamist.

Arvamuslugu

Keskmiselt saadi 3,78 punkti, lahendatus 63,01%. Seekord oli õpilasel võimalik valida kahe teema vahel: **Ajakirjanduse roll demokraatlikus ühiskonnas ja Mida peaksin arvestama tulevase elukutse valikul.** Mõlema teema puhul oli antud ka viis märksõna, mille sisu avamist õpilastelt oodati. Suurem osa õpilastest kirjutas arvamusloo teisel teemal. Analüüsija ei ole kindel, kas märksõnad aitavad õpilasel sisukamat arvamuslugu kirjutada, pigem tundub, et püütakse neid kuidagi lausetesse panna ja sisu kannatab. Tuleb tunnistada, et vaatamata üsna sarnasele keskmisele tulemusele 2006. aasta eksami arutlusega, on 2007. aasta eksamitöodes toimunud edasimineku. Kontrollitud tööde hulgas ei olnud seekord ühtegi sellist, kus märksõnad oleksid olnud ühte lausesse paigutatud. Arvamusloo ja kogu eksamitöö omavaheline korrelatsioon on 0,65; arvamusloo kirjutamisega tulid paremini toime tüdrukud, keskmine punktide arv erines 0,48 palli.

Siin on kaks näidet maksimumpunktidega hinnatud arutlustest.

Ajakirjandusel on suur mõju rahvale, seega võime nimetada ajakirjandust neljandaks võimuks. Ajakirjandus teavitab meid kõikvõimalikest asjadest Eestis ja välismaal, kuna kõigile kodanikele ja inimestele Eestis kehtib sõnavabadus, võib ajakirjandusest lugeda erinevaid argumente ja arusaamu, kuid autorid peavad siiski avaldatu eest vastutama. Avaldus ei tohi olla solvav ning ei tohi rikkuda Eesti põhiseadust. Paljudel inimestel on kriitiline suhtumine avaldustesse, sest need ei pruugi alati olla tõesed.

Igäihel meist tuleb õppida, sest haridus on tähtis ja ilma selleta tänapäeval hakkama ei saa. Oma karjääri planeerimisel pean mõtlema just sellele, mida mulle meeldib teha ja mida mitte. Tänapäeval on see hea, kui sa oled õppinud vale ametit, mis sulle tegelikult ei sobi, saad sa minna uuesti õppima. Tänapäeval on eriti head võimalused töötada välismaal, seal on parem palk ja huvitav, kuid siiski ei tasuks unustada Eesti tööturu vajadusi. Ka meil Eestis on vaja ju inimesi, kes viiksid tööturгу edasi. Mina tahaksin minna õppima just midagi majanduslikku, aga kui see mulle ei sobi, õpin uuesti, sest iga inimene õpib terve oma elu.

4.3. Avatud ülesannete õnnestunud vastused

Eksamitöödega tutvumise järel võib tegelikult öelda, et ühiskonnaõpetuse õpetajad on head tööd teinud ja meie põhikoolide lõpetajate seas oli palju tublisid ja väga tublisid õpilasi. Nii mõnegi „ühheidsandiku” vastused olid sisukamad ja põhjendused arukamad kui gümnaasiumi lõpetajal ühiskonnaõpetuse riigieksami töödes. Järgnevalt on esitatud mõned näited õpilaste vastustest (kirjaviis muutmata).

Inimene peab olema kursis riigi- ja päevapoliitiliste probleemidega, et mitte kritiseerida valitsust ja poliitikuid liigselt, vaid esitama omapoolseid argumente või ettepanekuid ajakirjanduses.

Inimene ei pea kursis olema riigi- ja päevapoliitiliste probleemidega, sest meil kehtib mõtte- ja sõnavabadus, kus ei ole oma seisukohti keelatud avaldamast.

Uute kaevanduste rajamine toob kaasa saastet, mis võib inimeste tervisele halvasti mõjuda.

Firmad kasutavad ära Eesti madalaid saastetasusid ja nafta kõrget hinda, kuigi \$5 ütleb, et Eesti loodusvarad on rahvuslik rikkus, mida tuleb kasutada säästlikult, kuid firmad seda Ida-Virumaal ei arvesta.

Riigi kulutused sotsiaalturva abinõudele on investering, ma usun, et kui inimesed on aidatud järjele oma eluga, lähevad nad tööle ja hakkavad makse maksma.

Riigi kulutused sotsiaalturva abinõudele on koorem, sest riik ei saa seda raha tagasi, kuna abisaajad elavadki toetustest ega lähe tööle.

Ostes seda toodet tean, et saadud tulu läheb kodumaisele tootjale.

See on meie tervisele kasulik. On tehtud ka uuringuid, et kõige paremad on inimesele toiduained, mis on toodetud oma elukoha ligidal, mitte teisel pool maakera.

4.4. Ülesannete keskmine punktisumma

Tabel 6

Osade koondstatistika, statistika sooti ja õppekeeleli.

	keskmi ne	Keskmi ne (%)	M kesk m	M keskm(%)	N keskm	N keskm (%)	eesti k keskm	eesti k keskm (%)	vene k kesk m	vene k keskm (%)
IÜ	8.81	80.06	8.75	79.54	8.86	80.57	8.86	80.59	8.55	77.74
RÜ	9.56	73.57	9.50	73.11	9.62	74.01	9.70	74.64	8.95	68.86
KÜ	8.37	83.73	8.38	83.76	8.37	83.71	8.49	84.91	7.85	78.54
PI	6.41	80.11	6.37	79.59	6.45	80.60	6.53	81.68	5.85	73.18
ÜRÕ	5.29	75.58	5.23	74.66	5.35	76.45	5.25	74.94	5.49	78.38
RM	7.79	77.88	7.85	78.47	7.73	77.31	7.93	79.26	7.18	71.78
IM	7.87	78.73	7.82	78.18	7.93	79.25	8.08	80.80	6.96	69.62

4.5. Ülesannete lahendatuse korrelatsioon kogu eksamitöö lahendatusega

Tabel 7

	IÜ	RÜ	KÜ	PI	ÜRÕ	RM	IM	tulemus
IÜ	1.00	0.42	0.36	0.39	0.35	0.44	0.33	0.67
RÜ	0.42	1.00	0.42	0.44	0.39	0.51	0.35	0.76
KÜ	0.36	0.42	1.00	0.44	0.32	0.49	0.39	0.67
PI	0.39	0.44	0.44	1.00	0.35	0.44	0.47	0.70
ÜRÕ	0.35	0.39	0.32	0.35	1.00	0.39	0.28	0.59
RM	0.44	0.51	0.49	0.44	0.39	1.00	0.39	0.75
IM	0.33	0.35	0.39	0.47	0.28	0.39	1.00	0.66
tulemus	0.67	0.76	0.67	0.70	0.59	0.75	0.66	1.00

Arvamusloo ja töö tulemuse vaheline korrelatsioon on 0,65.

Korrelatsioon ülesannete lahendatuse ja eksamitöö lahendatuse vahel on märgatav, tugev seos töö tulemusega on ülesannetel **Riik ja selle ülesanded** ja **Riik ja majandus**, seega õpilased, kes vastasid nendele küsimustele hästi, said ka kokku parema tulemuse. Ülesande **Üksikisik, riik ja õigus** korrelatsioon on eksamitöö tulemusega üsna nõrk. Selle ülesande teine küsimus oli liiga lihtne ja seetõttu ka nõrk seos ülejäänud eksamitööga. Kõige väiksem on see seos ülesannete **Indiviid ja majandus** ning **Üksikisik, riik ja õigus** vahel.

4.6. Aastahinde ja eksamihinde võrdlus

Õpetajad märkisid tagasiside lehtedel, et ühiskonnaõpetuse eksamit valivad nõrgema õppeedukusega õpilased; juuresolev tabel seda väidet ei kinnita, aastahinne „4” või „5” oli 65,8% eksaminandidest, 2006. aastal oli neid eksami sooritajate hulgas 66,7%.

Korrelatsioon aastahinnete keskmise ja eksamitöö hinde vahel on 0,55. Positiivne korrelatsioon kinnitab küll seda, et need, kes õppisid koolis paremini, said enamasti ka eksamil parema tulemuse, kuid 0,55 näitab, et seos ei ole väga tugev, hea tahtmise korral võime seda pidada märgatavaks, kuid teooria väidab, et kui $r < 0,6$, siis on tegemist nõrga korrelatsiooniga %. 569 õpilast ehk 57,07% õpilastest said eksamil aastahindega sarnase tulemuse, 24,77% oli eksamitulemus kõrgem ja 18,15% madalam.

Hinnete võrdlus sooti näitab, et vaatamata küll pisut kehvemale eksamitulemusele, on poistel eksam paremini õnnestunud kui tüdrukutel, nende eksamihinne on kõrgem kui aastahinne, tüdrukutel vastupidi. Eksamihinne peegeldab omandatud teadmiste ja oskuste taset

konkreetsel hetkel, aastahinne peegeldab aga teadmiste omandamist või oskuste kujunemist õppeprotsessi käigus.

Aastahinde (veergude pealkirjad) ning eksamitöö hinnete (ridade pealkirjad) sagedused.

Tabel 8

	1	2	3	4	5	Kokku
1	1	1	0	0	0	2
2	0	1	4	0	0	5
3	1	6	152	75	7	241
4	0	2	166	303	94	565
5	0	0	7	65	112	184
Kokku	2	10	329	443	213	997

Eksamitöö punktivahemike (ridade pealkirjad) ning aastahinnete (veergude pealkirjad) sagedused.

Tabel 9

	1	2	3	4	5	Kokku
[0,15]	1	1	0	0	0	2
(15,30]	0	1	3	0	0	4
(30,45]	1	4	64	30	3	102
(45,60]	0	4	208	202	44	458
(60,75]	0	0	54	211	166	431
Kokku	2	10	329	443	213	997

Hinnete võrdlus sooti.

Tabel 10

	N	aastahinnete keskmine	töö keskmine
M	490	3.70	3.88
N	509	4.01	3.96
Kokku	999	3.86	3.92

4.7. Ülesannete jõukohasus (poisid/tüdrukud, linna- ja maakoolid)

4.7.1. Ülesannete keskmine punktisumma sõltuvalt eksaminandi soost.

Tabel 11

	N	N (%)	AUP	keskm	ÜUP	min	mediaan	max	st. hälve
M	490	49.05	56.59	57.42	58.26	11	58	74	9.42
N	509	50.95	57.47	58.33	59.18	27	59	75	9.82
Kokku	999	100.00	57.29	57.88	58.48	11	59	75	9.63

4.7.2. Edukuse ja kvaliteedi näitajad sõltuvalt eksaminandi soost

Tabel 12

	N	edukus	kvaliteet	edukus (%)	kvaliteet(%)
M	490	486	366	99.2	74.7
N	509	505	383	99.2	75.2
Kokku	999	991	749	99.2	75.0

4.7.3. Eksamitöö keskmine punktisumma asukoha järgi.

Tabel 13

	N	N (%)	AUP	keskm	ÜUP	min	mediaan	max	st. hälve
Maakonnakeskus	224	22.42	58.60	59.80	61.00	29	60	74	9.13
Suurlinn	269	26.93	56.43	57.61	58.78	11	59	75	9.81
Teeninduspiirkonnata koolid	31	3.10	57.33	60.94	64.54	37	64	74	9.82
Valla- ja väikelinnakoolid	429	42.94	55.84	56.76	57.67	11	57	75	9.64
Õhtukoolid	46	4.60	55.89	58.63	61.37	39	58	73	9.21
Kokku	999	100.00	57.29	57.88	58.48	11	59	75	9.63

4.7.4. Edukuse ja kvaliteedi näitajad asukoha järgi.

Tabel 14

	N	edukus	kvaliteet	edukus (%)	kvaliteet(%)
Maakonnakeskus	224	223	177	99.6	79.0
Suurlinn	269	267	204	99.3	75.8
Teeninduspiirkonnata koolid	31	31	27	100.0	87.1
Valla- ja väikelinnakoolid	429	424	304	98.8	70.9
Õhtukoolid	46	46	37	100.0	80.4
Kokku	999	991	749	99.2	75.0

Teeninduspiirkonnata koolide eksami keskmine punktisumma on pisut kõrgem kui teistel koolidel ja 87,1% eksami valinud õpilastest sooritasid töö hindele „4” või „5”. See on igati ootuspärane tulemus, kuid tegelikult ei olegi ju see vahe teiste koolidega statistilises mõttes suur, ainult valla- ja väikelinnakoolide tulemus jääb maakonnakeskuses olevate koolide ja teeninduspiirkonnata koolide tulemusele alla. Õhtukoolide statistiline tulemus on ka väga hea, töödega tutvumine näitas aga seda, et kui mõne kooli tööd ümber hinnata ja tulemused sisestada, siis see päris nii enam ei ole.

4.7.5. Edukuse ja kvaliteedi näitajad õppekeele järgi

Tabel 15

	N	edukus	kvaliteet	edukus (%)	kvaliteet(%)
eesti	814	810	632	99.5	77.6
vene	185	181	117	97.8	63.2
Kokku	999	991	749	99.2	75.0

4.7.6. Eksamipunktid õppekeele järgi.

Tabel 16

	N	N (%)	AUP	keskm	ÜUP	Min	mediaan	max	st. hälve
eesti	814	81.48	58.06	58.68	59.30	16	59	75	9.02
vene	185	18.52	52.75	54.39	56.04	11	55	73	11.35
Kokku	999	100.00	57.29	57.88	58.48	11	59	75	9.63

4.7.7. Eksamitöö keskmine punktisumma sõltuvalt kooli tüübist.

Tabel 17

	N	N (%)	AUP	keskm	ÜUP	min	mediaan	Max	st. hälve
gümnaasium	811	81.18	57.22	57.90	58.57	11	59	75	9.76
põhikool	165	16.52	56.20	57.57	58.94	16	58	72	8.90
õhtukool	23	2.30	55.26	59.65	64.05	40	62	73	10.16
Kokku	999	100.00	57.29	57.88	58.48	11	59	75	9.63

5. Eksamitööde parandamise ja hindamise analüüs

5.1. Parandamise vastamine hindamisjuhendile

Eksamitööde parandamise kvaliteet oli väga erinev, enamasti peeti hindamisjuhendist kinni, kuid kahetsusväärset pikk sai ka nende koolide nimekiri, kus hindamisel vigu tehti. Analüüsija loodab, et parandamisvead tulenesid õpetaja tähelepanematusesest, õpilaste puhul me selgitame seda eksamiärevusega, kuidas seda aga hindamise puhul teha? Eksamitöö hindamiseks on aega piisavalt, et õpilaste tööd tähelepanelikult läbi lugeda, läbi tuleks lugeda ka küsimus ja hindamisjuhend. Parandamisvigu oli igasuguseid, valesid vastuseid loeti õigeteks ning õigete vastuste eest jäeti punktid andmata.. Ka selle aasta eksamitöös eristub punktide esinemissageduse skaalal selgelt 34, 53 ja 68 punkti piir ja see tekitab küsimuse, kas eksam võimaldab saada objektiivset tagasisidet õppimise ja õpetamise tulemuslikkuse kohta, kui me ei ole tööde hindamisel ausad. Mitte alati ei saa me oma tubli õpilase ebaõnnestumist eksamil põhjendada pingelise olukorraga, mõnikord on põhjus ka selles, et me pole ise kõige paremad olnud. Lihtne on õpetada õpiku materjali, tunduvalt raskem on panna õpilasi kaasa mõtlema ja kaasa rääkima ja mis veelgi raskem, õpetada neid oma mõtteid selgelt väljendama. Ikka esines ka nn.,,vormistamisvigu”: unustatakse, et poolikuid punkte ei anta, et vale vastus on kastis märgitud nulliga ja kui vastus puudub, siis on - .

5.2. Näited parandamisvigadest

Inimene ja ühiskond: selle ülesande puhul eksiti teise osaküsimuse hindamisel.

Autojuhtide pahameel oli õigustatud, sest inimesed võiksid rohkem ühistransporti kasutada; pahameel ei olnud õigustatud, sest inimesed, kes töötavad, ei saanud oma autot kuhugi

parkida ja jäid tööle hiljaks. Selline on tüüpiline näide õpilase vastusest, mille puhul õpetajad vastust kahe punkti vääriliseks pidasid.

Mille või kelle vastu on viimasel ajal veel protestiaktisioone korraldatud: *pronkssõduri vastu* ja vastus on õigeks loetud, aga protestiaktisioone korraldati pronkssõduri teisaldamise vastu või poolt.

Nimeta veel üks moodus oma vaadete väljendamiseks peale protestiaktisiooni: siin sellist tüüpilist eksimist välja tuua ei saa; siin on näited vastustest, mida õpetajad punkti vääriliseks pidasid: *Põhimõtteliselt on mul täitsa hea meel, enam mingeid proteste pole.*

Ma arvan, et kui seal on parkla mõeldud, siis ei ole mõtet midagi korraldada, sest tänapäeval ei käida enam jala, kas autoga, rattaga või rolleril.

Ülesandes **Riik ja selle ülesanded** nõuti Eesti Vabariigi seadusandliku võimuorgani nimetamist ja selleks on Riigikogu, mitte parlament; pealegi oli eksamil võimalik põhiseadust kasutada; oli koole, kus parlamendi nimetamise eest punkt anti. Rahvusvaheliste organisatsioonide nimetamisel on õpilased eksinud lühendi lahtikirjutamisega ja on ikka punkti saanud; õpilane on vastusesse kirjutanud *Eesti Kristlik Organisatsioon* ja vastus on õigeks loetud, õpilane ei põhjenda, miks on NATO-sse või Euroopa Liitu kuulumine Eestile oluline, vaid nimetab selle organisatsiooni tegevusvaldkonna ja on punkti saanud, ÜRO tegutsemispõhimõttena nimetatakse „üks kõigi, kõik ühe eest!” ja on punkt saadud.

Kodanikuühiskond: Loe lause läbi ja vasta küsimusele: ka õpetajad ei ole küsimust korralikult lugenud ja on selle eelneva lause vastuse hindamise juures kõrvale jätnud, sest õigeks on loetud põhjendus, et inimene ikka peaks teadma, mis riigis toimub. Analüüsija arvates näitab selle ülesande hindamine õpetajate poolt meile ühte viga, mida me ka klassis õpilaste vastuseid hinnates tegema kipume: me ei ole järjekindlad nõudma ja laseme õpilasel seisukoha põhjendamise asemel lihtsalt arvamust avaldada, need on aga kaks erinevat asja. Arvamus põhineb õpilase väidatel, mis võivad olla nii tõesed kui väärad, seisukoha põhjendamine nõuab argumentide esitamist. Näide kohaliku tasandi kodanikuühenduste kohta: õigeks on loetud õpilase vastus, kui on toodud näide kodanikuosalusest: *inimesed lähevad metsa, et istutada uusi puid* või kui kohaliku tasandi ühendusena on nimetatud vabariiklikku ühendust. Seda viimatinimetatud varianti tuli ette pealinna koolide õpilaste töödes.

Põhiseadus ja inimõigused: eksitud on kolmanda ülesande hindamisel; õpilase vastus on loetud õigeks, kui probleemina on nimetatud *keerab Maidla valla elu pea peale*, põhiseaduse § ja firmade tegevuse vahelist vastuolu ei tooda välja, vastuseks kirjutatakse § sisu.

Üksikisik, riik ja õigus: kodakondsuse saamine. Õpetajad on andnud punkti, kui õpilane on nimetanud kodakondsuse saamise tingimustena ülesandes nimetatud nõudeid, kahjuks tuli siin ette ka seda, et õpilane õige vastuse eest punktita jäeti. Küsimusele, kuidas nimetatakse kodakondsuse andmise protseduuri, lubas hindamisjuhend anda punkti ka sel juhul, kui õpilane kirjeldab naturalisatsiooni mõiste sisu. See tähendab, et kui õpilane kirjeldab kodakondsuse saamiseks vajalike õiguslike protseduuride läbimist, saab ta punkti. Analüüsi aluseks olevad tööd aga näitasid, et punkti said õpilased, kes kirjutasid vastuseks *kodakondsuse taotlemine*. Mõned õpetajad on lugenud õigeks vastuse, kui naturalisatsiooni asemel on kirjutatud näiteks *naturalism* või *naturalitsioon*. Ainealaseid termineid peavad õpilased oskama kirjutada. Tundub uskumatuna, aga õpetajaid on õpilasele punkti andnud, kui õpilane on vastanud, et õigus kodakondsusele sünnilt on kõigil neil, kelle üks vanem on eestlane.

Riik ja majandus. Õpilane ei ole aru saanud, mis on sotsiaalne turvalisus ja ei ole osanud seetõttu ka põhjendada, miks on need kulutused investeringuks või koormaks, aga õpetajaid ei näi see piasiasi õpilasele punkti andes segavat. Mõned näited õpilaste vastustest, mis punkti vääriliseks on tunnistanud. *Investeering, kuna turvalised abinõud ei saa koormaks olla, riik peab olema turvaline kõigile. Kunagi ei saa ju teada, millal kõik asjad ennast ära tasuvad. Kuna abinõuetele investeerimine on kasulik ja aitab sotsiaalturva parandamist. Sest paljud inimesed vajavad sotsiaalset turvalisust.*

Indiviid ja majandus: Säästlik tarbimine: õpilasel on vaja tuua kaks näidet, kuidas inimesed saaksid käituda keskkonnasõbralikumalt. Üsna tüüpiline vastus, mille eest õpetajad punkti annavad, on selline: Inimesed peaksid vähem tarbima, tuleb säästa. Analüüsija nendes vastustes näidet ei näe.

6. Pedagoogide eksamitööde kohta avaldatud hinnangute ja ettepanekute analüüs

Ka sel aastal paluti õpetajatel pärast eksamitööde hindamist täita küsimustik ja see koos eksamitöö protokolliga koopiaga Riiklikku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskusesse saata, laekus 246 ankeeti. Õpetajatel paluti anda eksamitööle üldhinnang, tuua välja ülesanded, mis olid õpilastele keerulised, põhjendada, miks antud ülesanne õpilastele keeruline on. Taheti teada ka õpetajate hinnangut eksami hindamisjuhendi kohta ja oodati õpetajate ettepanekuid/märkusi hindamisjuhendi kohta. Õpetajate **hinnangud ülesannete raskuse** kohta võib kokku võtta järgmiselt: raskeid ülesandeid ei olnud, vigu tehti erinevates

ülesannetes. Millised ülesanded olid õpetajate hinnangul õpilastele keerulised või rasked? Vastamisel ei hinnanud õpetajad mitte ülesannete raskusastet, vaid lähtusid oma õpilaste antud vastustest, see tähendab, et rasketena nimetati neid ülesandeid, millele konkreetse kooli õpilased vastata ei osanud. Vähemalt korra olid selliste ülesannetena ära märgitud kõik ülesanded, kuid kahjuks ei olnud paljud õpetajad lisanud põhjendust, miks osutus nimetatud ülesanne õpilastele raskeks. 20 korda oli raskena märgitud **Üksikisik, riik ja õigus** esimest ülesannet: ei teata naturalisatsiooni mõistet, ei tehta vahet terminitel *eestlane* ja *Eesti kodanik*. 18 korral oli raskena märgitud **Riik ja majandus** teine küsimus: õpilastele oli tundmatu mõiste *sotsiaalne turvalisus*. 16 korda oli nimetatud raskeks **Riik ja selle ülesanded** esimest ülesannet ning **Indiviid ja majandus** teist küsimust. Üle kümne korra oli märgitud **Arvamusloo** kirjutamist, **Riik ja selle ülesanded** teist küsimust, **Inimene ja ühiskond** kolmandat küsimust. Väljendusoskus on õpilastel kehv ja seetõttu valmistasid raskusi ülesanded, mis vajasisid põhjendamist, oma arvamuse esitamist, seega oli neile raske arvamusloo kirjutamine.

Mõned põhjendused olid analüüsija arvates üsna kummalised, näiteks sellised: *Eesti maakondade tundmine osutus raskeks, kuna õpilased valmistusid ühiskonnaõpetuse, mitte geograafia eksamiks; kaubamärkidele ei pöörata õpikus eriti tähelepanu; teemat on õpetatud VIII klassis ja see on õpilasel meelest läinud; näite toomine kohaliku tasandi kodanikuihenduse kohta on raske, sest on raske aru saada, mis üldse on kohalik tasand*. Üks õpetaja suhtus kriitiliselt ka oma töösse ja kirjutas, et arvamusloo kirjutamine osutus õpilastele eksamil raskeks seetõttu, et seda on õppeprotsessi käigus vähe harjutatud.

Hindamisjuhendit peeti samuti heaks või väga heaks, kuid juhiti tähelepanu ka puudustele. Oldi rahul sellega, et hindamisjuhend andis õpetajatele suure vabaduse ja oli neid, kes leidsid, et juhend peaks olema konkreetsem. **Riik ja selle ülesanded** esimese ülesande hindamisjuhend tekitas küsimuse: kas lugeda juhendis märgitud numbrid õigeaks ka siis, kui võimuorgani nimetus on vale? Mitmed õpetajad märkisid, et loetelude puhul tuleks iga komponenti hinnata punktiga ja et antud eksamitöös ei saanud õpilane ühtegi punkti 10 fakti teadmise eest. Arvamusloo hindamisjuhend peaks õpetajate arvates olema selgem. Õpetajate **arvamusd eksamitöö kohta** olid erinevad ja kõigi soovidega ilmselt ei saagi töö koostajad arvestada, sest ühed leiavad, et ühiskonnaõpetuse eksam peabki olema selline, mille tulemus parandusõppel olevatele või tasandusklasside õpilastele rõõmu valmistaks, teised ei ole aga rahul sellega, et hinne „4” liiga lihtsa vaevaga õpilastele kätte tuli, sest „tänavuse töö põhjal jõudsid sellise tulemuseni ka need õpilased, kes õppeaasta jooksul harva kooli külastasid ja õppetööga minimaalselt tegelesid”.

Kahju, et viiendik õpetajatest olid piirdunud vaid sobivasse kasti risti tegemisega, nende hulgas oli ka seitse vanempedagoogi, kelle arvamused, märkused, ettepanekud ülesannete, hindamisjuhendi ja eksamitöö kohta oleksid 2008. aasta eksamitöö koostajatele samuti olulised olnud!

Õpetajate hinnangud eksamitööle ja hindamisjuhendile.

Tabel 17

	Väga hea	Hea	rahuldav	mitterahuldav	Hinnang puudus
Hinnang eksamitööle	93	135	11	0	7
Hinnang hindamisjuhendile	120	110	7	0	9

Õpetajate ettepanekud eksamitööde sisu, ülesannete ja hindamisjuhendi kohta.

Üldise kiitmise kõrval oli õpetajatel siiski ka konkreetseid ettepanekuid eksamitöö koostajatele. Arvamusloo kirjutamiseks võiks õpilastele olla põhjalikum juhend, määratletud peaks olema sõnade arv ning paha ei teeks mustandipaberi lisamine. Loetelude puhul tahetakse punkt anda iga komponendi eest. Eksamitöös peaks olema mõni noorte jaoks põnevam ülesanne, näiteks ülesanne noori puudutava meediaartikliga. Oma kodukoha ja kohaliku omavalitsusega seotud ülesannete osakaalu tuleks suurendada. Käsitlemata jäid olulised teemad *meedia, reklaam, riigivormid*.

Oli ka selliseid ettepanekuid, et ülesannete vastused peaksid olema võimalikult konkreetsed ja mõistete kasutamine peaks tulenema õpikus kasutatud mõistetest. Kasutusel on kaks erinevat õpikut, kummast eksamikomisjon peaks lähtuma?

Millega õpetajad rahul ei olnud? Kriitika osaliseks sai kirjastuse „Argo” poolt välja antud kogumik „Põhikoolile ühiskonnaõpetuse eksamist”, eksamikomisjonil ei ole aga selle väljaandmisega mingit seost.

Ettepanekud 2008. aasta eksamitöö koostamiseks

2008. aasta eksamitöö ülesehitus võiks lähtuda samast printsiibist, mida rakendati 2007. aastal: ainekava teemad ja eksamiteemarihmad kattuvad. Ka arutluse nimetamine arvamuseks õigustas ennast; ülesande juhendisse võiks konkreetselt märkida, et oma seisukoha kinnituseks tuleb tuua näiteid.

Tabeli kujul olevate ülesannete puhul tuleb hindamisjuhend väga täpselt läbi mõelda, et me lõpptulemusena õpilasele ikka õigete vastuste eest punkte anname. Kuidas näiteks hinnata taolist vastust?

EV täidesaatev võim	EV seadusandlik võim
Riigikogu	Valitsus
Koostab riigieelarve eelnõu Kontrollib valitsuse tegevust Korraldab haridust ja tervishoidu	Menetleb ja võtab vastu seadused Kinnitab riigieelarve

Ülesannete puhul, kus õpilastel on vaja andmeid rühmitada, tuleks juurde panna ka nn kontrollküsimus, et saada aru, kas õpilane on ka sisuliselt asjast aru saanud. Äratundmistasandil olevate ülesannete osakaalu on soovitatav vähendada.

Eksamitöös olev ülesanne tuleks samas sõnastuses ka hindamisjuhendisse kirja panna. Ülesanne **Kodanikuühiskond** esimene küsimus algas eksamitöös: Loe lause läbi ja vasta küsimusele. Hindamisjuhendis eeldati, et seisukoha põhjendamine peab lähtuma lausest. Hindamisjuhendis ei olnud enam ülesande esimest poolt ja tulemus oligi selline, et õpetajad lugesid igasuguse vastuse õigeks.

Eksami meespea neljanda punkti sõnastusest jätta välja *kui ülesande tööjuhend soovitab*.

Hindamisjuhendisse lisada avatud ülesande hindamise juurde selgitus vastavalt sellele, mida ülesandes tahetakse ehk mille eest saadakse või mille eest ei saada punkti, kui õpilane peab vastuseks tooma näite, esitama oma arvamuse või põhjendama oma seisukohta.

Arvamusloo hindamisjuhendisse tuleks lisada, et oma seisukoha põhjendatud esitamine tähendab ka näite toomist.

Tagasiside lehtedel võiks olla küsimus kasutatava õpiku kohta.

8. Ettepanekud õpetajale/õppijale, millele tuleb tähelepanu pöörata õpiprotsessis

Ühiskonnaõpetuse ainesse ei tohiks suhtuda kui mingisse teisejärgulisse õppeainesse ajaloo kõrval (sageli õpetavad koolides ühiskonnaõpetust just ajalooõpetajad), ta on sama oluline kui ükskõik milline teine õppeaine koolis. Ühiskonnaõpetus ei ole lihtne õppeaine ja ühiskonnaõpetuse eksam ei pea olema lihtne, ta peab olema põhikooli lõpetajale jõukohane, nagu seda peavad olema ka ajaloo, matemaatika, bioloogia või mis tahes teise aine eksamid. Ühiskonnaõpetuse õpetamine eeldab õpetajalt enese pidevat täiendamist ja Eesti Ajalooõpetajate Selts on seda võimalust piisavalt pakkunud. Kuna ühiskonnaõpetus on eksamiaine, tuleks seda õpetada IX klassis kaks tundi nädalas.

Kogu õppeprotsessi vältel tasuks meenutada nii endale kui õppurile, milline tähendus on sellistel sõnadel, nagu näide, argument, arvamus; mida ikkagi tähendab millegi põhjendamine. Arvamus: mõte, seisukoht millegi suhtes (ÕS), otsustus või järeldus, mille tõesust selle esitaja pole kontrollinud (ENE). Argument on tõestusvahend, põhjend (ÕS), praktikas kontrollitud ühetähenduslik otsustus, millele tugineb mingi otsustuse tõestus. Argumendiks võib olla aksioom, definitsioon, varem tõestatud väide või faktidel põhinev otsustus. Eksam näitas, et põhiseaduse kasutamine ei ole meie õpilastele veel selgeks saanud, millega muidu seletada ülesande **Riik ja selle ülesanded** nii esimesele kui ka teisele osatülesandele vastamise tulemust! Kasutage tundides rohkem põhiseadust, sest siis oskavad õpilased seda ka eksamil teha. Sama nõuanne kehtib ka kriitilise lugemisoskuse arendamise kohta ajaleheartiklite põhjal.

Nõudke õpilastelt põhimõistete tundmist, ilma teadmisteta ei ole võimalik ühiskonnaõpetuse eksamit edukalt sooritada.

Eksamiks valmistumisel tuleb tutvuda informatsiooniga, mis on Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse kodulehel 2008. aasta eksamitöö kohta. Seal on kirjas ka see, milliseid õppematerjale eksamiks valmistumisel kasutada.

Lõpetuseks ettepanek, mis võiks Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse vahendusel jõuda kirjastusteni: igasuguste ühiskonnaõpetuse õpetamist toetavate materjalide väljaandmine on igati tervitatav, aga neid ei tohiks seostada eksamiga. Igati korrektne oleks näiteks pealkiri „Ühiskonnaõpetuse ülesannete kogu”.